

Sociionomen

EN TIDNING FRÅN AKADEMIKERFÖRBUNDET SSR

TENDENS: AI – DYR LEKSAK ELLER BRA STÖD?

#7
2025

VERKTYG

Islandsmodellen
öppnar dörrar
vid relationsvåld

TEMA

Avkriminalisera
droger – vad blir
effekten?

EFTER MORDET

14-åriga Mohamed från **Nässjö** blev brutalt mördad av Foxtrot. Cheferna på socialtjänsten berättar om ovissheten, vanmakten och vägen framåt.

“Vi måste våga prata om vad som kan hända om de inte tar emot hjälpen tidigt.”

ANNONS

JUNO[®] AI

för kommuner

Din nya AI-kollega!

Utvecklad för dig som arbetar inom kommunal verksamhet.

- Tydligare beslutsunderlag
- Effektivare ärendehandläggning
- Tryggare beslut

Testa tjänsten i 14 dagar:

nj.se/testa-juno-ai-kommun

Vem bryr sig om lagen?

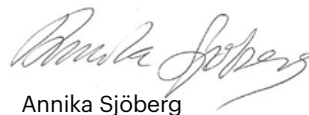
När den här texten skrivs har det gått ett par dagar sedan skotten i Gävle. Sex personer sköts av en 13-årig gärningsperson med koppling till gängkriminalitet.

Vi har nästan börjat vänja oss. Och ändå inte. 13-åringar ska inte springa runt med pistoler. Det är något ordentligt skevt i vårt samhälle som vi måste gå till botten med. Det är svårt, komplext och finns ingen quick-fix att ta till. Därför är det så viktigt att våra politiker lyssnar på professionen och på forskningen, precis som nya socialtjänstlagen kräver: det sociala arbetet ska bedrivas i linje med vetenskap och beprövad erfarenhet.

FRÅN BROTTSPLATSEN i Gävle förkunnade statsminister Ulf Kristersson att händelsen bekräftar att Tidö-lagets inslagna linje är rätt och att de (repressiva) insatserna mot kriminaliteten måste gå längre ner i åldrarna och att sänka straffmyndighetsåldern till 13 år för vissa brott skulle därmed vara en del av lösningen. (Här är det på sin plats att notera att även oppositionen vill ha en sänkning av straffmyndighetsåldern, om än till 14 år.) Att fängelse för barn går på tvärs mot vad

forskning och evidens visat är effektivt biter inte. Inte heller att barnrättsorganisationer, polisen, forskare, Kriminalvårdens generaldirektör, åklagare, Akademikerförbundet SSR och många fler är eniga och rikatat skarp kritik mot förslaget om fängelse för 13-åringar.

DET VÄCKER EN viktig fråga: hur ska skrivningen om vetenskap och beprövad erfarenhet i nya socialtjänstlagen tolkas? Gäller det professionen, men inte politikererna som stiftar de lagar socialtjänsten har att förhålla sig till? Beror det lite på vad forskningen kommit fram till? Eller vad det beräknas kosta? Ja, ni hör ju. Det blir orimligt. Med ett så fritt förhållningssätt till lagen, vad är den då värd?

Annika Sjöberg
Chefredaktör

Socionomen

Socionomen är Sveriges ledande oberoende tidskrift för kvalificerat socialt arbete och psykoterapi. Den är prenumererad och utkommer med åtta nummer per år. Ägare är Akademikerförbundet SSR. Tidskriften Socionomen, A4, Bondegatan 21, 116 33 Stockholm
Besök: Bondegatan 21

Socionomen ansvarar ej för inskickat material som inte är beställt.

**CHEFREDAKTÖR
& ANSVARIG UTGIVARE**

Annika Sjöberg
0706-58 88 95
annika@socionomen.se

DIGITAL REDAKTÖR

Helle Kikerpuu
helle@a4.se

ART DIRECTOR

Louise Bååth
louise@a4.se

SKRIBENTER

Annika Clemens
Marika Sievertsson
Therese Johansson
Magnus Falkehed
Tommy Johansson
Viktoria Myrén
Fredrik Söderlund

REDAKTIONSRÅD

Socionomen har två redaktionsråd, ett bestående av forskare och ett med yrkesverksamma socionomer. Mer information finns på socionomen.se.

FOTO OMSLAG
Anna Hållams

PRODUKTION
A4 Text & Form

SOCIONOMEN.SE

Nyheter och fördjupning om
socialt arbete och psykoterapi

PRENUMERATION

Akademikerförbundet SSR
08-617 44 00, knappval 5
prenumeration@akademssr.se
Prisuppgifter och info finns på
socionomen.se/prenumerera/

ANNONSBOKNING

AdSales Group AB
John Björs
john@adsales.se
0735-90 25 32
Utgivningsplan på
socionomen.se/annonsera/

TRYCKERI

Norra Skåne Offset,
ISO 14001- och
ISO 9001-certifikat.
Socionomen finns även som
taltidning. Kontakta redaktionen
för information.

Akademikerförbundet SSR

06 I KORTHET

Aktuellt: Ökad psykisk ohälsa bland papperslösa i Sverige.

12 AI I SOCIALT ARBETE

Tendens: Bra stöd eller rättsosäker leksak? SKR efterlyser riktlinjer för användningen av AI.

16 EGET BRUK

Tema: Synen på narkotikainnehav för eget bruk förändras runt om i världen. Ska Sverige följa efter?

28 JEANETTE ÖHRLUND & ERIKA OTTAEUS

Mötet: 14-åriga Mohamed från Nässjö mördades. Hur ska socialtjänsten gå vidare?

Socialcheferna i Nässjö berättar om tiden efter mordet på 14-åriga Mohamed.

FOTO: ANNA HÅLLMANS

Benjamin Balsom och hans assistent Love Lidström.

FOTO: JOHAN STRINDBERG

36 ISLANDSMODELLEN

Verktyg: Gemensam uttryckning med polisen vid larm om våld i nära relationer ger bättre utredningar.

40 DRÖMMEN OM EN KROG

Bildreportage: För Benji Balsom kändes daglig verksamhet inte rätt. Nu driver han en egen restaurang.

47 SMÅ BARNS TRAUMAN

Forskning: Leken är det viktigaste verktyget, säger Anna Norlén om behandlingsmetoden CPP.

DESSUTOM I SOCIONOMEN

54 DEBATT, 56 SETT, LÄST, HÖRT, 58 KRÖNIKA

Aktuellt

TEXT: ANNIKA SJÖBERG FOTO: GETTY IMAGES

Färre unga använder narkotika

DROGVANOR. Tillgången till narkotika har ökat i Sverige under 2000-talet. Det har även användningen av narkotika, men under de senaste åren ser ökningen ut att ha stannat av visar CAN:s senaste rapport om narkotikautvecklingen i Sverige. Framför allt är det bland yngre personer som användningen ser ut att ha minskat. Gruppen under 30 år utgör en allt mindre andel i såväl sjuk- och dödsorsaksstatistiken som i kriminalstatistiken. Frågeundersökningar visar också på en minskad användning, särskilt bland yngre personer och skolungdomar. Det speglar även utvecklingen i Europa och USA.

Trenden har vänt – ungas skärmtid minskar

BARN OCH UNGA. Föräldrar är mer restriktiva med att ge mobiltelefoner till sina yngre barn och läsandet av böcker och tidningar fortsätter att öka. Det visar Mediemyndighetens Ungar & medier 2025.

Rapporterna Ungar & medier 2025, Småungar & medier 2025 och Föräldrar & medier 2025 bygger på Sveriges största statistiska undersökning om barns och ungas medievanor. Resultaten från årets undersökningar är tydliga – tiden som barn ägnar åt digitala medier minskar och föräldrar har blivit mer negativt inställda till sociala medier och spel. Andelen 9-åringar som inte alls har tillgång till mobiltelefon har fördubblats sedan 2022 och i gruppen läser två av fem dagligen.

– Resultaten visar på ett antal trendbrott. Vår bedömning är att bland annat Folkhälsomyndighetens rekommendationer för barns användning

av digitala medier och den intensiva debatt om skärmtid som pågått de senaste åren har haft betydelse, säger Yvonne Andersson, analytiker vid Mediemyndigheten.

Bland tonåringarna minskar användningen av sociala medier och fler tycker själva att de ägnar för mycket tid åt sociala medier (5 procent i gruppen 13–16 år och 10 procent i gruppen 17–18 år). När det kommer till innehållet och hur ungdomarna påverkas så uppger fler flickor än pojkar att de jämför sitt utseende med andra på sociala medier, och tycker sig påverkas negativt. Allt fler tonåringar uppger också att de får obehagliga bilder i sina sociala medier, till exempel på döda kroppar från krig, olyckor eller skjutningar.

Mer än hälften av tonåringarna använder AI-chattbotar för att få svar på frågor om allt möjligt.

20%

av föräldrar i storstäderna oroar sig för att deras barn ska kontaktas av kriminella gäng, enligt en ny rapport från Brå.

FLER NYHETER FÖLJ FLÖDET
PÅ SOCIONOMEN.SE

”Frågeställningen är fel från början”

Vad händer när barnen sitter uppslukade framför skärmen timme efter timme, dag efter dag? Det svarar författaren Maja Lunde på i sin nya bok *Skärmbarnen*.

Det blev något av en världssensation när Maja Lunde släppte *Binas historia* för tio år sedan. Boken, som skildrar bina som livsavgörande faktor för mänskligheten, blev en viktig del i den internationella klimatdebatten.

Nu är Maja Lunde aktuell med en ny bok – och ett nytt ämne. Med *Skärmbarnen* tar hon sig an barn och skärmtider, ett område som i likhet med klimatfrågan ligger nära de flesta av oss.

Varför ville du skriva den här boken?

– Jag har engagerat mig länge i den här frågan och följt utvecklingen i många år. Utgångspunkten är en oro över att många av oss, särskilt barn och unga, lever med tekniken på ett sätt som inte är bra.

Maja Lunde har själv en masterexamen i medievetenskap och låter stora delar av boken vila mot befintlig forskning. Sett till riskerna med för mycket skärmtid nämner hon framför allt tre saker:

– Det som forskningen pekar på är att skärmtid stjälar tid från sömn, det påverkar den psykiska hälsan negativt och det hindrar oss från att odla goda sociala relationer med andra människor.

I boken skriver du att techjättarna i Silicon Valley och Beijing är väldigt stränga med sina barns skärmtider. Varför är de det?

– De vet vilka strategier som de själva och andra aktörer använder för att hålla kvar vår uppmärksamhet i skärmarna. Det vet hur algoritmerna

jobbar. I den här branschen är det vår tid och vår persondata som är handelsvaran.

Om man vänder på det, vad finns det för fördelar när det kommer till barn och skärmar?

– Det finns många fördelar och vi ska ju leva med teknologin. Jag skriver i boken att min önskan är att barnen ska bli mer digitalt kompetenta än de är i dag. Men det behöver ske på ett sunt sätt och i rätt ålder.

– Ofta är frågeställningen fel från början. Det finns forskningsprojekt i skolor där man frågar sig hur det på bästa sätt går att använda en ipad i årskurs ett. Frågan man borde ställa är hur vi främjar läslust, lärande och trivsel.

I dina böcker är det ofta en dystert framtid som människan går till mötes. Vad tänker du om världen vi lämnar till våra barn och barnbarn?

– Det är dubbelt. Precis som många andra kan jag känna en oro. Men jag skulle säga att de böcker som jag skrivit om klimat, natur och människor är en slags jakt på hopp. Jag väljer att hålla fast vid människans goda egenskaper, att vi är lösningsorienterade och kan samarbeta.

Tommy Johansson

”Min önskan är att barn ska bli mer digitalt kompetenta än de är i dag.”

Maja Lunde

GÖR: Författare och manusförfattare.

AKTUELL: Med boken *Skärmbarnen*.

Tio kommuner ska utveckla funktionshinderpolitiken

FUNKTIONSHINDER. Under de kommande åren ska tio modellkommuner hitta nya arbetsätt som gör samhället mer inkluderande.

Kommunerna får statsbidrag och processtöd av Myndigheten för delaktighet (MFD) och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). De kommer även att ingå i nätverk där de kan dela erfarenheter med varandra.

– De får nu möjlighet att testa nya arbetsätt och hitta lösningar som gör samhället mer inkluderande och tillgängligt, till exempel i skolan, i ar-

Åsa Furén-Thulin
FOTO: HÅNS ALM

betslivet eller i det offentliga rummet, säger Åsa Furén Thulin, chef för SKR:s socialtjänstsektion.

Intresset för att delta var stort – totalt ansökte 89 kommuner och tio valdes ut:

Arvika, Grästorp, Kalix, Kramfors, Lessebo, Lund,

Orust, Stockholm, Ulricehamn och Umeå.

Under 2025 ska kommunerna genomföra en förstudie och ta fram en plan för sitt utvecklingsarbete. Från 2029 kan nya modellkommuner utses efter en ny ansökningsomgång.

” Är det verkligen rimligt att administration och fler chefer prioriteras framför personal som träffar invånarna, personerna som har behov av vår hjälp? ”

Andreas Wetterberg och Felicia Yeh Nortoft, enhetschefer inom socialförvaltning nordost i Göteborg i en debattartikel i Göteborgsposten, 20 september 2025.

Våld mot män i nära relationer missas ofta

RELATIONER. Statistik från Brottsförebyggande rådet visar att var femte man blir utsatt för våld i en nära relation någon gång i livet. Samtidigt gör stereotypa normer om hur en man bör vara att många pojkar och män inte söker hjälp.

– Offerrollen är inte förenlig med samhällets förväntningar på hur en man ska vara. Dessa förväntningar gör att socialtjänsten, polisen och sjukvården ibland inte upptäcker när män blir utsatta för våld i nära relationer. Vi ser också att män kan avstå från att söka stöd för att de är rädda att bli gjorda till åtlöje eller för att inte bli trodda, säger Maria Björsson, utredare på Jämställdhetsmyndigheten.

Myndigheten har på uppdrag av regeringen kartlagt förekomsten av mäns utsatthet för våld i nära relation och analyserat vilka insatser som behövs från samhället. Resultatet visar att det vanligaste är att männen utsätts för psykiskt våld och i de flesta fall är det en kvinna som utövar våldet.

Jämställdhetsmyndigheten föreslår att fler aktörer systematiskt ska börja ställa frågor till män, och kvinnor, om de blivit utsatta för våld, till exempel elevhälsan, mönstringen och mödra- och barnavårdscentraler.

– Fler behöver få upp ögonen för att även män blir utsatta för våld i nära relationer, säger Maria Björsson.

FOTO: JÄMSTÄLLDHETSMYNDIGHETEN

ANNONS

Skyddade boenden & stödboenden

Vi erbjuder placering i skyddade boenden
och stödboenden för familjer och
ungdomar från 18 år.

För placeringsförfrågningar,
ring oss på 070 108 15 15.

Hos oss får du alltid en trygg placering!

Hemstaden

Trygghet & omtanke för hela familjen

Ökad psykisk ohälsa bland papperslösa

För tio år sedan bad statsminister Fredrik Reinfeldt (M) svenskarna att öppna sina hjärtan. I dag är tongångarna helt annorlunda och den psykiska ohälsan bland papperslösa ökar, särskilt bland ensamkommande.

TEXT MARIKA SIVERTSSON

DE FLESTA AV DE BARN som kom till Sverige som ensamkommande under flyktingvågen 2015 lyckades väl med att etablera sig. De fick jobb, bostad och ett socialt liv. Men kraven för att få stanna i Sverige har blivit högre och många ser nu allt de byggt upp raseras. Utvecklingen har fått vissa att resa vidare till andra länder i Europa, andra lever nu som papperslösa i Sverige.

– De har precis gått i mål, och så slocknar allt hopp. Suicidtankar är vanligt, säger Kristin Harning, socionom på Läkare i Världen.

För papperslösa handlar varje dag om två saker: att få tak över huvudet och mat i magen. Det finns inte utrymme att känna efter hur kroppen och psyket mår så när en papperslös person söker vård har det ofta gått långt. Då är det både sent och svårt att få hjälp, visar en ny kartläggning från Läkare i Världen som identifierat flera faktorer som gör vården otillgänglig för papperslösa.

Kristin Harning
FOTO: OLYMPIA HALL

Varannan gång som en papperslös söker vård, nekas hen till exempel på felaktiga grunder.

– Ofta blir man tillbakavisad av receptionisten.

Men papperslösa har rätt att få vård som inte kan anstå, och det är bara en läkare som kan avgöra vad det innebär. Den som söker vård har alltså rätt att

”De har precis gått i mål och så slocknar allt hopp. Suicidtankar är vanligt.”

träffa läkare för att få en bedömning, säger Karin Fridell Anter, ordförande i föreningen Stöttepelaren som arbetar med stöd till tidigare ensamkommande, främst från Afghanistan.

Kristin Harning, som arbetat med

Läkare i Världens studie, instämmer i att okunskapen bland vårdpersonal är en av de svåraste barriärerna, tillsammans med digitalisering och kommunikationssvårigheter.

– Den psykiska ohälsan handlar främst om depression och ångest, migrationsstress, PTSD och panikångest. Det är absolut vård som inte kan anstå. Själv gör jag suicidbedömningar på alla jag träffar.

TEAMET BAKOM studien har arbetat uppsökande. Gruppen papperslösa är svår att nå men de har träffat kvinnor och män på verksamheter som Stadsmissionen.

– Många väljer att bara stanna hemma och flera har berättat att de är rädda att bli tagna av polis. De vågar inte gå ut. Konsekvensen blir ökad psykisk ohälsa.

Egentligen finns det bara en sak som hjälper på riktigt, säger Kristin Harning: Att de får stanna i Sverige.

FOTO: GETTY IMAGES

– Anledningen till att de är papperslösa skiljer sig från person till person men gemensamt är att deras erfarenhet av krig, tortyr, förföljelse och dödshot gör att det är bättre att stanna i Sverige, trots att den tillvaro de lever i här är ren misär. De far oerhört illa.

Hon konstaterar att de tidigare ensamkommande sticker ut bland övriga papperslösa.

– De flesta har varit välintegrerade. De har utbildning, de har ibland haft arbete och förstahandskontrakt på en lägenhet. Men så kommer nya regler och i princip över en natt förlorar de allt.

Exakt hur många i den här gruppen som stannar efter utvisningsbeslut är det ingen som vet men Karin Fridell Anter tror att det på nationell nivå kan röra sig om omkring 700 personer.

– De svenskafghaner som kan lämna Sverige. Hittills har närmare 8 000

Karin Fridell Anter
FOTO: JAN KVARNMARK

flytt till Frankrike och Tyskland. I Frankrike har föreningen LAMSF, som grundats av svenskar, räddat många liv genom att göra det franska rättsväsendet uppmärksam på hur Sverige hanterat de ensamkommande.

DEN LAGÄNDRING som fått svårast konsekvenser för gruppen presenterades redan i juli 2016. Då ersattes de permanenta uppehållstillstånden av tillfälliga.

– Den ändringen ligger till grund för sårbarheten i gruppen, att man ständigt måste söka nytt uppehållstillstånd. När de fyllt arton kan de utvisas eftersom de inte längre är minderåriga, berättar Karin Fridell Anter.

Många som kom för tio år sedan blev också uppskrivna i ålder av sin handläggare på Migrationsverket, bara utifrån sitt utseende.

– Men vem kan med ögat avgöra

om en ungdom är femton eller sexton år? Och de medicinska åldersbedömningarna avfärdades av expertis som ovetenskapliga men användes ändå.

Därefter har en rad lagändringar fortsatt att göra det allt svårare för gruppen att få det eftertraktade permanenta uppehållstillståndet.

– Vi har en grupp som genomlidit helt rättslösa asylprocesser, som försökt göra allt rätt men som aldrig kan andas ut. Vad kommer närmast – vandelsprövning? Vad som helst kan hända. Alla är rädda: Vågar jag bli intervjuad i tidning? Bli jag utvisad om jag kör för fort?

KARIN FRIDELL ANTER menar att pressen på den som försöker etablera sig på rätt sätt för att få ett permanent uppehållstillstånd är omänsklig.

– I dag kan du bli papperslös även om du har gjort allt rätt och är fullt integrerad. Alla mår otroligt dåligt i den otrygghet som råder, även den som har ett uppehållstillstånd. ◀

ANNONS

Förstärkt konsulentstöd familjehemsvård

Vår familjehemsvård erbjuder rehabilitering och utveckling i engagerade familjer med ett stödjande nätverk. Varje ärende har en **tillgänglig familjehemskonsulent dygnet runt**. Vi anpassar vårdinsatserna individuellt baserat på uppdragets behov och socialtjänstens önskemål, och inkluderar professionellt psykologiskt stöd.

Våra förstärkta familjehem är **ett alternativ till institutionsvård** och fokuserar på att skapa trygga, förutsägbara miljöer och starka, pålitliga relationer, oavsett individers situation eller problematik.

Brizad
BEHANDLINGSKONSULT

Brizad Behandlingskonsult AB
Box 1087, 824 12 Hudiksvall

0650-59 53 30 • info@brizad.se • brizad.se

Förfrågningar och information:

CHRISTINA KRÅKES

Placeringskonsulent

070-837 19 01 • christina.kakes@brizad.se

KRISTINA SUND

Placeringskonsulent

070-837 69 37 • kristina.sund@brizad.se

Verksamhetschef:

LENA MARIA GRANDIN

Verksamhetschef

070-837 21 78

lenamaria.grandin@brizad.se

AI – fel väg eller gott stöd?

Räddningen på kompetenskrisen eller en "shiny new toy" för dyra pengar som borde gå till annat? Synen på hur AI kan bidra till socialtjänstens arbete spretar.

TEXT ANNIKA CLEMENS

– **AI KAN NOG ANVÄNDAS** för medicinsk spetsforskning, men hur det ska revolutionera socialtjänsten ser jag inte.

Så säger Simon Vinge, chefsekonom på Akademikerförbundet SSR som bland annat står bakom skriften "Din kollega är en algoritm".

På socialtjänsten i Linköping är tongången en annan:

Generativ AI

- Bygger på maskininlärning. Hittar mönster och skapar nytt innehåll baserat på befintliga data. Skiljer sig från klassisk programmering där utvecklaren skriver instruktioner för hur en dator ska agera i varje möjlig situation.

Källa: Digg – Myndigheten för digital förvaltning.

Checklista

När AI ska införas på jobbet

- Ta upp frågan i samverkan eller MBL.
- Ta med fackliga representanter och skyddsombud i arbetet.
- Upprätta en risk- och konsekvensanalys (arbetsgivarens ansvar).

Källa: Din kollega har blivit en algoritm, Akademikerförbundet SSR.

– Vi är ofta rädda och för försiktiga, vi analyserar så mycket att vi riskerar att bli efter. Men så länge man inte lägger in några sekretessuppgifter – våga testa!

Det säger Abir Bulut, chef på för socialtjänstens enhet för barn och unga. Där har de redan testat AI försiktigt och i mindre skala i ett par år och det senaste året har arbetet med AI tagit fart.

– När socialdirektören sa "testa och kör, börja använda AI", ja då vågade vi.

Det finns ett stort behov av den nya tekniken i socialtjänsten och på andra håll, tycker Abir Bulut. Inte minst när befolkningen åldras och den arbetsföra andelen av befolkningen minskar.

– Vi är för få som ska försörja allt fler i samhället och vi kan inte fortsätta att springa fortare. Vi måste hitta nya sätt att arbeta.

ÄVEN SVERIGES KOMMUNER och Regioner (SKR) uppmanar sina medlemmar ute i landet att testa den nya tekniken som de menar kommer att behövas för att möta den brist på kompetens som råder. Nya verktyg som ökar effektiviteten öppnar nya möjligheter för socialtjänsten att möta människor, något som tiden sällan räcker till för i dag, enligt Åsa Furén-Thulin, chef för socialtjänstsektionen.

Hittills har AI inom socialtjänsten främst använts inom ekonomiskt bistånd, men nu börjar det sprida sig till fler enheter. I Linköping fotografe-

rar personalen på barn- och unga av anteckningar från exempelvis hembesök och laddar upp bilden. Sen får AI-verktyget skriva ut den som färdiga

journalanteckningar. Givetvis är det då viktigt att inga personuppgifter finns med bland anteckningarna.

Till hösten ska de testa ett nytt transkriberingsverktyg som gör om inspelade samtal till färdiga dokument. Något som redan används i andra kommuner.

Men, säger Abir Bulut, visst finns det risker.

– Man får inte bli lat. Man kan inte bara ta det som AI skriver och använda det utan att kolla igenom och kanske ställa om frågorna på ett bättre sätt. Om man inte ställer rätt frågor kan man få jättekonstiga svar. Men

ju bättre du blir på att prompta, desto bättre svar får du.

Även Åsa Furén-Thulin betonar att alla AI-verktyg måste användas klokt. Exempelvis transkriberingsverktyget.

– En socialsekreterare måste komplettera materialet. Verktyget fångar vad som sägs, men inte vilka ansiktsuttryck som finns i rummet. Det måste kompletteras. AI kan inte stå för sig själv.

Hon varnar också för de fördomar som kan slinka med när AI hämtar material att basera sina texter på.

– AI baserar sina svar på material som kan innehålla felaktigheter. Det är jätteviktigt att ha det i huvudet och läsa igenom ordentligt vad den har skrivit.

Simon Vinge

FOTO: AKADEMIKERFÖRBUNDET SSR

Abir Bulut

FOTO: PRIVAT

”Min bild är att det är mycket annat man bör göra innan man köper in ett dyrt program på en mäs­sa eller av en konsult.”

Och när det kommer till bedömningar så måste de göras av en socialsekreterare. Där har vi också ett arbete att göra i hur vi tränar och bygger upp AI.

Men Simon Vinge på Akademikerförbundet SSR är alltså skeptisk. Han kallar AI för ”the shiny new toy” och manar till försiktighet.

– Min bild är att det är mycket annat man bör göra innan man köper in ett dyrt program på en mäs­sa eller av en konsult.

Han har flera invändningar: Det är kostsamt, det är osäkert var datan hamnar och det finns oklarheter om vem som har ansvar för beslut som fattas baserat på AI-verktygens arbete.

– Ingen medarbetare ska tvingas ta ansvar för de här hallucinerande modellerna.

Och dessutom: är medarbetarna eller fackföreningarna med och testar modellerna innan de införs? Är facket representerat i styrgruppen?

– Ofta är vi inte det, konstaterar Simon Vinge.

Algoritmer kan fungera bra om de är bra och det går att se hur de styrs. Däremot bör man vara försiktig med generativ AI, tycker han.

– Det är lite coolt och det man ofta vill prata om, men problemet med generativ AI är att man aldrig förstår hur logiken är. Det är som en svart låda och den typen av modeller ska aldrig fatta beslut. Punkt.

Bristen på insyn är Simon Vinges stora farhåga. Även om det sägs att modellen ska användas som stöd i beslutsfattande befarar han att det i slutänden blir just beslut.

– Det blir ofta bara en symbolisk gest att skriva under. Hur ska du som tjänsteman kunna stå bakom ett beslut

Åsa Furén-Thulin

FOTO: HANS ALM

som du inte vet med vilken logik det har fattats?

I Linköping berättar Abir Bulut att arbetsbelastningen har minskat och arbetsmiljön förbättrats sedan AI-verktygen infördes.

Och visst är det bra, säger Simon Vinge. Men, betonar han, det finns fortfarande

många frågor som måste ställas.

Åsa Furén-Thulin håller med om att det finns osäkerheter och SKR har efterlyst nationella riktlinjer och stöd från regeringen.

Om risken för stora kostnader för kommunerna säger hon:

– Vad kostar det i förlängningen att inte ha kompetens som räcker till? Det kommer att kosta ännu mer i dyra insatser. Med AI-verktygen spar vi tid som vi kan lägga på andra saker.

I slutet av augusti meddelade civilminister Erik Slottnér (KD) att ett AI-sekretariat inrättas på Finansdepartementet. Men SKR efterlyser stöd och vägledning omgående.

– Det är jättebråttom. Det är nu vi verkligen behöver det. ◀

Mer pengar till Sis och Kriminalvården

I regeringens budgetproposition för 2026 får Kriminalvården och Sis stora tillskott. Samtidigt väljer regeringen att gå vidare med bidragstak och aktivitetskrav.

TEXT ANNIKA CLEMENS

BUDGETPROPOSITIONEN för 2026 beskrivs av finansminister Elisabeth Svantesson (M) som en budget för hårt arbetande människor och pensionärer. Av andra har den beskrivits som en valbudget där många tillfälliga skattesänkningar ska ge Tidöpartierna en skjuts i opinionen. Reformutrymmet på 80 miljarder kronor är historiskt stort och finansieras delvis av att staten lånar pengar. Enligt finansministern går det mesta av de lånade pengarna till försvaret och till Ukraina-stöd, men också till att ta Sverige ur lågkonjunkturen.

Även Sis och Kriminalvården får ökade anslag. Sis får bland annat ett tillskott på 629 miljoner kronor för att råda bot på platsbristen och förstärka tryggheten och säkerheten. Kriminalvårdens budget ökar med 4 miljarder och landar på totalt 24 miljarder kronor under 2026 och ska år 2028 landa på 31,5 miljarder kronor. Pengarna ska framför allt användas för att få fram fler platser, både i Sverige och utomlands.

Regeringens statsbidrag till kommunerna rymmer också 30 miljoner kronor för brottsförebyggande arbete, 31 miljoner kronor till fler verktyg för att stärka skyddet för barn och 63 miljoner kronor för arbetet med nya socialtjänstlagen.

Regeringen går också vidare med förslag som ska begränsa möjligheten att

FOTO: GETTY IMAGES

”Svartarbete och skuggsamhället kommer att växa, det visar forskningen och erfarenheter från andra länder.”

stapla flera bidrag på varandra. Det beräknas kosta 60 miljoner under 2026, men ge minskade kostnader motsvarande 90 miljoner kronor under 2027 och 116 miljoner kronor 2028.

Aktivitetskravet för personer som tar emot försörjningsstöd men som kan arbeta skärps och kommunernas ansvar för att erbjuda olika typer av sysselsättning ökar. Det beräknas kosta cirka 1,2 miljarder kronor under 2026.

REGERINGEN GÅR också vidare med förslaget om kvalificering till välfärden. Modellen som kommer att föreslås går ut på att de som kommer till Sverige från och med 2027 behöver kvala in till

välfärden i fem år innan de kan ta del av exempelvis barnbidrag, bostadsbidrag och sjukersättning. Det beräknas inte kosta något under 2026, men under 2027 avsätts 110 miljoner kronor. Reformen beräknas leverera ett plus på 70 miljoner kronor under 2028.

De senare förslagen har oroat Akademikerförbundet SSR som menar att erfarenheter från Danmark visat att exempelvis bidragstak ledde till ökad kriminalitet och svartarbete, men fick marginella effekter på sysselsättningen. Dessutom ökade förstölderna och sedan

våldsbrotten där antalet domar i den berörda gruppen mer än dubblerades under en femårsperiod.

– Svartarbete och skuggsamhället kommer att växa, det visar forskningen och erfarenheter från andra länder. Det verkar viktigare att låta hårda än att lösa problemen. Arbetslösheten är rekordhög och åtgärderna ger inte fler jobb, säger Heike Erkers, ordförande Akademikerförbundet SSR. ◀

Heike Erkers

FOTO: AKADEMIKERFÖRBUNDET SSR

Har du kompetens inom socialt arbete? Vill du ha en arbetsplats där Engagemang, Ansvar och Glädje är i fokus?

På Humana har vi en bra anledning att stiga upp och gå till jobbet varje dag. Vi är hängivna uppgiften att ge så många människor som möjligt ett bra liv. Våra medarbetare är våra hjältar, det är därför viktigt för oss att bidra till deras utveckling och välmående. Tillsammans kan vi hjälpa andra och göra skillnad.

Vill du vara med och göra skillnad? Jobba hos oss!

Se alla lediga jobb och läs mer. Skanna QR-koden.

NARKOTIKA- POLITIKEN UNDER LUPP

Medan andra länder inför liberalare lagar håller Sverige fast vid nolltolerans. Det kostar samhället stora summor att testa och lagföra, samtidigt som den avskräckande effekten är ifrågasatt av forskare. Men vad skulle en ändrad politik kunna föra med sig?

TEXT **THERESE JOHANSSON** ILLUSTRATION **JENS MAGNUSSON**

EGET BRUK

TEMAINNEHÅLL

EGET BRUK

IFRÅGASATT EFFEKT

Är det dags att överge visionen om ett narkotikafritt samhälle? **18**

SYNEN PÅ CANNABIS

En våg av liberalare lagar har dragit fram – Hur påverkas Sverige? **21**

PORTUGAL TOG TÄTEN

2001 infördes mer liberala lagar – Hur har det gått? **22**

PANELEN

Vad skulle en avkriminalisering i Sverige få för effekt? **26**

Visionen om "ett narkotikafritt Sverige" formades under 70- och 80-talet då en mer restriktiv narkotikapolitik växte fram. Tidigare fokus på vård och en syn på brukaren som offer för drogerna ersattes av en hårdare linje där narkotika för eget bruk kriminaliserades 1988. Fem år senare följde en straffskärpning med fängelse i straffskalan.

I en nordisk kontext har Sverige den mest restriktiva narkotikapolitiken. Nolltoleransen innebär ett förbud mot all hantering av narkotika, vilket betyder att även bruk av små mängder och rester av narkotika i blodet är straffbart.

VI ÄR NUMERA ensamma om målet om ett narkotikafritt samhälle. I både Norge och Finland är bruk av narkotika kriminaliserat, men Sverige är det enda landet som genomför tvångstester av kroppsvätskor i stor skala för att konstatera bruk. Frågan är om denna restriktiva politik uppfyller sina målsättningar?

Albin Stenström är doktorand i kriminologi vid Stockholms universitet och en av huvudförfattarna till en ESO-rapport om kriminaliseringen av narkotikakonsumtion. Han menar att Sveriges restriktiva drogpolitik är kostsam, ineffektiv och skadlig.

– Kriminaliseringen har inte uppnått sina syften. Användningen har inte minskat, inte det problematiska bruket heller och dödligheten har ökat sedan reformen. Inte heller har narkotikamarknaden eller tillgången begränsats. Däremot har kostnaderna stigit kraftigt, och polisens kontroll av bruket tar stora resurser i anspråk.

Men vad skulle då en avkriminalisering innebära? Albin Stenström förklarar att det handlar om att man tar bort straffsanktionen för handlingen. Polisen kan fortfarande omhänderta narkotika, men personen får inte åtalas och hamnar inte i belastningsregistret. I stället kan samhället använda andra åtgärder: varning, böter, samtal med socialtjänsten eller vårdhänvisning.

HAN PEKAR UT TRE fördelar med en avkriminalisering: minskad rädsla att söka vård och behandling, frigörande av resurser till förebyggande och skademinimerande insatser och – kanske lite paradoxalt – bättre framtidsutsikter för ungdomar.

– Ringa narkotikabrott är det vanligaste brottet som unga lagförs för. De ungdomar som grips

Albin Stenström
FOTO: STOCKHOLMS UNIVERSITET

Markus Heilig
FOTO: ANNA NILSEN/
LINKÖPINGS UNIVERSITET

för innehav av små mängder på fickan riskerar en prick i belastningsregistret, något som kan försämra livschanserna avsevärt. Det blir svårare att få jobb, svårare att ta körkort och svårare att hyra bostad. Det kan få en otrolig påverkan på ungas liv och framtid.

Kan inte kriminaliseringen ha en avskräckande effekt?

– Inget tyder på att kriminaliseringen har följts av ett minskat narkotikautbud, minskad konsumtion eller minskat problem med droger. Så nej, vi ser inte att det verkar avskräckande.

Sänder inte en avkriminalisering ut fel signaler? Att det är fritt fram att knarka?

– De forskningsöversikter som finns visar inget stöd för att en avkriminalisering skulle öka bruket. Det är snarare andra faktorer som avgör, till exempel tillgången till narkotika, regionala trender, den ekonomiska utvecklingen, kulturen i ett land. Anledningen till att Sverige har ett förhållandevis lågt bruk jämfört med andra länder beror troligen inte på narkotikapolitiken, utan snarare att vi har så stark alkoholkultur. Vi brukar andra droger.

Markus Heilig, psykiatriprofessor och beroendeforskare vid Linköpings universitet, är positiv till en avkriminalisering av narkotika för eget bruk då han menar att nuvarande lagstiftning

”Inget tyder på att kriminaliseringen följts av ett minskat narkotikautbud.”

slår hårt mot missbrukare som behöver vård och behandling.

– Vi vet att många personer med narkotikaberoende håller sig borta från vården, både när det gäller mer långsiktiga insatser och i akutlägen. Till exempel, är du i närheten av någon som har slutat andas på grund av en överdos och du själv har heroin på dig så kanske du drar dig för att ringa polis och ambulans för att det man håller på med är illegalt. Det kan vara förödande.

KRIMINALISERINGEN av narkotika för eget bruk slukar dessutom samhällsresurser som i stället skulle kunna läggas på uppsökande verksamhet och skadereducerande insatser, menar han.

– Enorma resurser går till att polisen stoppar folk och tvingar dem att lämna urin- eller blodprov. Skulle man i stället sluta jaga brukare och lägga resurserna på att söka upp personer som är i aktivt bruk, bygga förtroende och på alla sätt man kan sänka trösklarna för att de ska knyta an till vård- och stödsatser så vet vi från forskningen att dödligheten skulle minska.

Markus Heilig betonar dock att man måste hålla isär begreppen avkriminalisering och legalisering. Det senare ställer han sig kraftigt emot då han menar att det skulle sända ut fel signaler.

– Vi ska fortsätta med pedagogiken att narkotika är farligt. Det finns ju ett argument att cannabis inte är värre än alkohol, men har du en genetisk sårbarhet så kan cannabis vara det som knuffar dig över kanten till att utveckla en kronisk psykos som förstör resten av livet. Man vet inte i förväg vem som är sårbar, så det är väldigt dumt att ungdomar ska utsätta sig för den risken. Det är dumt att öppna upp för fler substanser vars skador skulle läggas till dem vi redan har från alkohol.

Ser du några risker med en avkriminalisering?

– Är vi inte skickliga med hur avkriminaliseringen förmedlas skulle det kunna uppfattas som att staten tycker att det är okej att knarka. Lagstiftningen kommunicerar normer: att det är illegalt att bruka droger gör att det krävs mer för att utöva handlingen. Det vore naivt att säga

Ulf Guttormsson
FOTO: EVELINE JOHNSON

att det inte finns en risk att en avkriminalisering sänder ut fel signaler, men eftersom den risken är så uppenbar i förväg tror jag att samhället kan hantera det.

ULF GUTTORMSSON är chef på avdelningen för Analys och metod hos CAN, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. De jobbar just nu med en rapport om narkotikaanvändning för att avgöra om konsumtionen ökat eller inte genom att bland annat titta på kriminalstatistik.

– Vi tittar på hur lagföringarna har utvecklats över tid. I dag utgör ringa narkotikabrott huvudbrottet i en femtedel av alla lagföringsbeslut som tas av tingsrätterna. Det är en hög andel historiskt sett för Sverige. På 90-talet handlade det om enstaka procent, och även i ett internationellt perspektiv är det högt, säger Ulf Guttormsson och fortsätter:

– Med tanke på de resurser som läggs på att hantera framför allt ringa narkotikabrott, samt de bredare samhällsrisiker som narkotikabrottligheten innebär, är det viktigt att få mer kunskap om hur lagstiftningen fungerar i praktiken och vilka effekter tillämpningen får – både beträffande folkhälsa och brottsprevention.

Han tror dock inte att totalförbrukningen av narkotika skulle påverkas i särskilt hög grad av en avkriminalisering.

- ▶ – Tittar man på fördelningen i befolkningen är det en liten grupp som står för den absoluta merparten av förbrukningen av narkotika, och det är människor som har ett beroende.

En avkriminalisering skulle i förlängningen kunna leda till en mindre stigmatiserande syn från samhällets sida gentemot gruppen med beroendeproblematik – men Ulf Guttormsson tror inte att det skulle leda till någon dramatisk skillnad.

– Personer med svårt drogmissbruk är ofta kända av polis, vård och socialtjänst, har man väl hamnat i myndighetssvängen spelar det kanske ingen större roll om bruket är avkriminaliserat eller inte. För enskilda storkonsumenter kan det såklart vara en befrielse, men jag tror inte att det har någon avgörande betydelse för bruket eller kontakten med myndigheter. Däremot kan en avkriminalisering leda till ett förändrat mindset hos samhället i synen på brukaren.

ENLIGT DATA FRÅN Socialstyrelsen har de narkotikarelaterade förgiftningsdödsfallen sjunkit sedan 2015. Det kan, enligt Ulf Guttormsson bero på utbyggnaden av LARO-programmen.

– Den typen av behandling var länge strikt

” En avkriminalisering skulle i förlängningen kunna leda till en mindre stigmatiserande syn från samhällets sida. ”

reglerad och det fanns ett ideologiskt motstånd hos myndigheter och även civilsamhället. Nu är det mer accepterat. Tidigare var samhället också avogt inställt mot sprutbytesverksamheter, men sedan 2024 finns det åtminstone en sådan verksamhet i varje region. Det har öppnats upp en yta mellan storkonsumenterna av narkotika och samhället för hjälp, stöd och information om hur man förhindrar förgiftningsdödsfall. Dessa åtgärder har sannolikt bidragit till lägre dödlighet. ◀

ANNONS

PROLONGED EXPOSURE THERAPY FOR PTSD (PE)

FYRA DAGARS INTENSIVUTBILDNING, FEBRUARI 2026

www.ptsd.se/workshop2026

Hanna Dimbodius, leg psykolog,
certifierad utbildare och handledare i PE

Diana Fabian, socionom, leg psykoterapeut, handledare,
DBT-terapeut, certifierad utbildare och handledare i PE

EXPERTEN

”Hot mot den svenska modellen”

Samtidigt som Sverige stramar åt går flera andra länder mot en mer liberal cannabislagstiftning. Hur påverkar det opinionen – och är det troligt att Sverige tar efter?

TEXT THERESE JOHANSSON

SVERIGE HAR EN AV västvärldens mest restriktiva narkotikapolitik som bygger på nolltolerans mot droger. Det innebär att även cannabis för eget bruk omfattas av ett totalt förbud, en hållning som sticker ut både i Europa och resten av världen.

Länder som Tyskland, Malta, Luxemburg, USA och Kanada har de senaste åren gått mot en mer liberal cannabislagstiftning. Även i Norge och Danmark har det blivit ett skifte i narkotikapolitiken, med större fokus på behandling och skademinimering än straff och kriminalisering.

DE SENASTE ÅREN har även attityderna hos svenska folket förändrats. En undersökning från RFMA, Riksförbundet mot alkohol- och narkotikamissbruk, visar att andelen som är för en mindre restriktiv cannabispolitik ökat kraftigt under en tioårsperiod. År 2014 instämde 6 procent i påståendet att det borde vara tillåtet att använda cannabis. År 2024 är motsvarande andel 20 procent.

Allt detta skvallrar om att ett paradigmskifte i synen på cannabis. Är det dags för Sverige att haka på trenden?

Josefin Månsson är forskare inom socialt arbete vid Stockholms universitet, med ett fokus på substans-

bruk och narkotikapolitik. Hon tror att andra länders lagstiftning och attityder kring narkotika påverkar det offentliga samtalet och hur svenska folket ser på till exempel cannabis – men att det inte kommer att förändra Sveriges politiska hållning i första taget.

– Den liberala utvecklingen gällande cannabis har pågått i många år, men influenserna från andra länder har inte fått den svenska politiken att röra sig mot en avkriminalisering, snarare har straffen skärpts. Jag tror mer att utvecklingen upplevs som ett hot mot den svenska modellen – en modell som en politisk majoritet gärna vill värna.

NORGE OCH DANMARK har också gått längre än Sverige när det kommer till skademinimering. Josefin Månsson ser tendenser att även Sverige kan röra sig mot det hållet även om narkotika för eget bruk fortsatt kommer vara straffbart.

– I narkotikautredningen som kom 2023 lyftes förslag på hur en fortsatt restriktiv narkotikapolitik kan kombineras med ett effektivt narkotikaförebyggande arbete och insatser för skademinimering. Detta har lett till en diskussion om narkotikapolitikens inriktning, som jag ser som positiv. Det kan hända saker där framöver.

Josefin Månsson
FOTO: PRIVAT

Vad skulle effekten bli om cannabis blev avkriminaliserat?

– Frågan är hur stor förändring det skulle bli? Inköp och försäljning skulle fortfarande vara brottsligt, det skulle däremot skydda unga som grips med lite på fickan att få en prick i belastningsregistret, något som kan få problematiska följder när de ska söka jobb. Tittar vi på andra länder där man legaliserat cannabis har det funnits en oro att bruket för unga skulle öka, men forskning tyder på att så inte är fallet. ◀

Portugal – 24 år efter nya lagen

I Portugal är eget bruk av i princip alla droger tillåtet.

– Vi betraktar missbrukarna som sjuka, inte som brottslingar. Med vår modell får de behålla sin värdighet, säger socialarbetaren Roberta Reis.

TEXT MAGNUS FALKEHED FOTO GONÇALO FONSECA

Roberta Reis arbetsplats i föreningen Ares do Pinhals lokaler är en glaskur med stora fönster mot två rum. I det ena rummet sitter brukare vid bås och försöker hitta fungerande vener för att injicera det heroin som de har köpt från langarna i kvarteret.

Det har de kunnat göra utan att vara rädda för polisen. Portugal var det första landet i världen att för snart 25 år sedan sluta behandla drogkonsumenter som brottslingar, utan mer som kroniskt sjuka patienter. Därför ska de få vård i stället för att hamna i brottsregister.

I ett annat rum, som vi ombeds att inte fotografera, liknar samlngen av människor en form av kafferep, fast med grå rök och en luftkonditionering på högvarv.

En parant kvinna i sextioårsaldern i en Chanel-liknande dress eldar under ett foliepapper med heroin. Ytterligare fem personer sitter runt det stora, vita avlånga bordet och pysslar med liknande tändare och kemikalier och suger in röken från substansen i koncentrerade bloss.

De småpratar lite med varandra om elavbrottet som dagen innan tvingade centret att stänga. När elen gick slutade luftkonditioneringen fungera och opiod-dimman riskerade att bli farligt tät för de anställda.

VI BEFINNER OSS i en utkant av Lissabon, intill motorvägen avenida Ceuta. För drygt tjugo år sedan var det här kanske Europas värsta knarkarkulle. Bland dåtidens kåkbostäder kunde man se narkomaner som låg i leran och injicerade heroin och allt rus som gick att köpa. Runt 5 000 brukare spenderade sina pengar här varje dag.

I dag finns brukarna kvar, liksom sprutorerna i gräset, om än färre i antal. Samtidigt dör enligt tillgänglig statistik sex-sju gånger färre narkomaner i Portugal än i Sverige. Som alltid med statistik så följs den av ändlösa argument och diskussioner, men de stora penseldragen är tydliga: Portugal mår bättre i dag än för tjugo år sen. Vid sekelskiftet injicerade enligt den mest citerade siffran ungefär en procent av befolkningen heroin. Situationen höll helt enkelt på att bli ohållbar.

I princip ingen familj lämnades oberörd. Alla kände någon som fastnat i missbruket och ingen politiker kunde blunda för frågan. Drogpolitiken upphörde att handla om vi och dem, höger eller vänster, inne eller utanför. Allas familjer låg i vågskålen. Resurser måste till.

Narkomanen var inte längre en främmande och skrämmande figur, hen var bokstavligen någons barn, syskon eller kusin.

– Vi är inte dömande. Vi förstår att de lider och tampas med problem. De ser oss inte heller som ett hot, säger Roberta Reis och fortsätter:

– Samtidigt vet vi att alla inte är mottagliga för samma behandling. Det beror på var de är i sitt beroende och i sin bana. Alla är inte redo att sluta med droger, men det innebär inte att vi bara kan ignorera dem. Det här är också ett folkhälsoproblem, säger psykologen och pekar på alla andra

” Alla är inte redo att sluta, men det innebär inte att vi bara kan ignorera dem. ”

Inne i bussen står sjuksköterskan Sara Gregorio och delar ut de individuellt anpassade doserna metadon.

Till föreningen Ares do Pinhals insatsbuss kommer de registrerade brukarna. De uppger sitt kundnummer och får sitt metadon.

Den modell som skapades för drygt 20 år sedan hyllas fortfarande som effektiv, men i dag får det inte kosta lika mycket. Det påverkar också resultatet av det förebyggande arbetet.

- ▶ sjukdomar och hälsoproblem som kan sprida sig i kölvattnet av droganvändningen. Hon arbetar tillsammans med ett lag av läkare, socionomer, sjuksköterskor och volontärer. Utan helhetsperspektivet går det inte att göra något, menar hon.

– Ingen kan fokusera på att tala om känslor med tom mage, säger hon.

Duschkabiner och en enorm klädkammare med insamlade skor, tvättade och nystrukna kläder bidrar också till att återge värdigheten till brukarna som kommer till Ares do Pinhals lokaler.

Det finns planer på att utöka verksamheten, igen. Då kommer den snart att omfatta en hel byggnad i flera våningar. Men det tar tid eftersom allt sker i samråd med de som bor i området förklarar Hugo Faria, samordnare för fältinsatserna.

– Det är en fråga om att ge och ta. Här accepterade invånarna vår närvaro mot att de fick sina problem med dricksvattnet fixat och att kommunen satte upp bättre busslinjer in till city. Det kan jag tycka är helt legitima krav, säger Hugo Faria.

Den här morgonen har han arbetat med en av insatsbussarna som delar ut metadon till heroinmissbrukare, eller före detta heroinmissbrukare.

Förhoppningen är att missbrukarnas behov ska stabiliseras av substitutet, att balansen i

” Vi har kanske missat en del i det förebyggande arbetet, men det beror på indragna budgetar. ”

kroppen återupprättas, om än till priset av bieffekter som lite hård mage och sänkt libido.

Genom en lucka i bussen delar sjuksköterskan Sara Gregorio ut de individuellt anpassade doserna till de registrerade brukarna som bara uppger ett kundnummer. Inom en viss marginal kan de själva höja eller sänka dosen.

EN BUDFIRMAS FÖRARE hoppar ur medan kollegorna väntar och kör sedan vidare mot sin arbetsdag. En pappa låter sin son vänta på bönspallen när han hoppar av och sveper sin dos under motorcykelhjälmens visir. En taxichaufför tar med sig sitt metadon till sin taxi för att ta det senare.

I Portugal fruktar socialarbetare nya droger som man befävar ska komma och pekar på svårigheten att nå de yngre missbrukarna.

Den portugisiska modellen

- 2001 var Portugal först i världen med att avkriminalisera ett mindre innehav av samtliga droger för eget bruk. Missbrukaren slussas istället till en vårdkedja.
 - Polisen hänvisar missbrukare till utvärdering i en särskild kommission, vilket ska ske inom någon dag. Personer mellan 16 och 18 år måste ha målsman med.
 - Kommissionen kan också utfärda yrkesförbud.
 - Portugal har hyllats för kort väntan och god samordning mellan olika vård- och socialinstanser.
 - Enligt EU-statistik dog 11 personer på miljonen i av droger i Portugal 2021. I Sverige 2022 var det 70.
- Källor: Rêgo, Narkotikapolitiskt center, UI, EUDA.*

I den portugisiska debatten diskuteras sällan kriminalisering av droger som signalpolitik, även om det händer att det kommer upp. Rui Moreira, borgmästare i Porto, formulerade det drastiskt i Washington Post häromåret: ”Nuförtiden är det förbjudet i Portugal att röka tobak utanför en skola eller ett sjukhus. Det är förbjudet att göra reklam för glass eller godis. Däremot så får folk vara där och injicera droger. Vi har normaliserat drogerna.”

PSYKOLOGEN ROBERTA REIS i föreningen Ares do Pinhal håller inte med om att signalpolitiken är missledande:

– Vi har kanske missat en del i det förebyggande arbetet, men det beror på indragna budgetar, inte på modellen där det förebyggande arbetet var tänkt att ingå, säger hon.

De socionomer, psykologer och fältarbetare som försöker stötta Portugals drogmissbrukare rör sig i en föränderlig värld. Den modell som de skapade för drygt tjugo år sen hyllas fortfarande som effektiv, men det får kosta mindre i dag.

Joana Tavares arbetar som samordnare för ett lag av fältarbetare. Hon är själv 35 år:

– Vi står inför en generationsklyfta. I dag når vi

inte ut till alla som vi skulle behöva nå, säger hon och pekar främst på unga människor.

– Vi har till exempel de från HBTQ-världen där nya droger hela tiden dyker upp i kemsexmiljön, säger hon. De missbrukarna, som blandar oskyddat sex och kemiska droger, nås inte lika lätt vare sig för behandling eller information om sprutor och kondomer.

LIKSOM MÅNGA ANDRA fältarbetare fruktar Joana Tavares en kommande våg av nya droger i Europa, kanske fentanylbaserade. I värsta fall med samma dödliga följder som de har haft i USA.

– Men jag tror att om det inträffar så står vi bättre rustade i Portugal än i många andra länder. Vi har tentaklerna ute på fältet, strukturerna och möjligheter för missbrukare att testa sina droger för att se vad som finns i dem, säger hon.

Inne på drop-in centret GAT i stadsdelen Mouraria håller även den 47-åriga drogmissbrukaren Joana hoppet uppe. Hon slänger sig med en slogan från sin terapigrupp:

– Jag har dött så många gånger, så en gång till kommer inte ta livet av mig, säger hon och skratrar, delvist tandlöst. ◀

Vad skulle en avkriminalisering få för effekt?

ROGER LINDSTRÖM,
operativ chef på
Convictus

KRISTOFFER LINDGREN,
samordnare och
behandlare på Mini-Maria
Göteborg

Hur ser du på en avkriminalisering?

– Substansbruk är i grund och botten en folkhälsofråga. Det borde inte vara en juridisk fråga. En avkriminalisering av narkotika för eget bruk skulle leda till att fler söker hjälp, vilket förebygger skador och dödsfall.

Vilken är den största anledningen att avkriminalisera eget bruk?

– Främst skulle det minska stigman och få fler att våga söka hjälp. Människor vi möter lever i hemlöshet och ohälsa på grund av ett skadligt bruk och är i stort behov av hjälp från sjukvården. På flera håll finns det sprututbyte men många undviker att gå dit av rädsla för att bli anmälda. Det är en enorm hälsorisk och kan leda till dödsfall som hade kunnat förhindras. En avkriminalisering räddar liv.

Vilka andra effekter kan det leda till?

– Vi kan få till bättre samtal så att fler vågar öppna upp om sin konsumtion och få rätt information och vägledning. Dessutom kan vi aktörer – socialtjänst, vården, rättsväsendet och ideella organisationer – få till ett bättre samarbete och ta oss an problemen ur ett folkhälsoperspektiv. Fokus behöver inte endast ligga på att bli drogfri, utan det kan också handla om skadelindring.

Finns det inte risk det att en avkriminalisering får fler att testa droger och riskerar att hamna i missbruk?

– Nej, det tror jag inte. Den som är nyfiken på att testa droger kommer göra det oavsett. Forskning visar att en avkriminalisering inte bidrar till ökat bruk bland vare sig unga eller vuxna, och att det är mer effektivt för att minska skador och missbruk än straffrättsliga åtgärder.

Hur ser du på lagen som den ser ut i dag?

– En fördel med att det klassas som ett brott att bruka narkotika är att polisen faktiskt kan vidta åtgärder och slussa vidare ungdomar till oss. Utan denna funktion skulle vi ha svårare att nå dem. Vi har så kallade ungdomskontrakt där man i stället för böter kan välja att träffa oss. Trots detta riskerar unga att bli kvar i brottsregistret under många år vilket kan påverka framtidsutsikterna rejält. Samma med böter; det är ofta helt meningslöst då det oftast är föräldrarna som betalar. Det sänder ut en signal, men endast till vårdnadshavarna och då missar man målet.

Vad skulle en avkriminalisering kunna innebära för er målgrupp?

– Det kan finnas en poäng att avkriminalisera narkotika för eget bruk, men då måste det finnas andra typer av insatser för att fånga upp unga i god tid. Insatser för stöd och hjälp skulle behöva byggas ut. Jag har dock svårt att se vem som skulle fylla den funktionen i dag, socialtjänsten upplevs allmänt som en kontroll- och utredningsmyndighet och man skulle behöva ändra sina arbetssätt väldigt mycket för att få unga att söka sig dit.

Finns det några risker?

– Det går att argumentera för att en avkriminalisering skulle leda till att fler vågar söka hjälp men när det gäller ungdomar tror jag inte det stämmer. Unga personer söker sällan stöd på egen hand, de har inte ett utvecklat konsekvenstänk. En avkriminalisering kan göra att föräldrarna inte får veta om sitt barns drogbruk och då kan de inte hjälpa till att upprätta en kontakt med oss. Risken är att vi får svårare att nå de unga och sätta in rätt insatser.

”Vi kan få till bättre samtal så att fler vågar öppna upp om sin konsumtion.”

En kunskapsbaserad socialtjänst

KIM DIBI,
socialarbetare på fältet,
Uppsala ungdomsjour

Hur skulle en avkriminalisering påverka ditt arbete?

– Det skulle sända ut fel signaler, att det är ok att knarka. Vi har nolltolerans när det gäller knark och samarbetar nära polisen för att tidigt upptäcka ungdomar i riskzonen. Om polisen skulle få mindre befogenheter riskerar det att vår samverkan tappar effekt och vi missar värdefull information. Polisen gör ett jättebra jobb. De ser saker som vi inte ser och är en viktig resurs i vårt arbete.

Vilka fördelar finns med ert arbetssätt?

– Uppsala ungdomsjour samarbetar med skolor, fritidsgårdar och med polisen för att göra Uppsala tryggare för barn och ungdomar. Vi har nära dialog med allt från lärare, rektorer och fritidspedagoger till områdespolis, socialtjänst och föräldrar för att hindra brott, droganvändning och riskbeteenden. Alla aktörer i samhället som jobbar med ungdomar behövs. Vi måste samarbeta för att förebygga att de hamnar snett i livet. Det är enda sättet.

Kritik finns att polis oftare väljer att visitera personer med utländsk bakgrund vid misstankar om narkotika. Hur ser du på det?

– Polisen gör sitt jobb och det försöker jag förmedla till de unga jag möter. Så länge det sker med respekt ska man visa respekt tillbaka. Jag har förståelse att man kan vara rädd och känna sig utsatt men polisen är liksom vi en yrkesgrupp som har som uppgift att hjälpa och skydda människor. Det viktigaste för mig är att polisen uppmärksammar oss på ungdomar som håller på med droger. Då kan vi tillsammans med skola och föräldrar sätta in rätt insatser. När vi väl fått vetskap om en ungdom som är i riskzonen släpper vi den aldrig – då gör vi allt i vår makt för att hjälpa och stötta.

Nya sociallagarna, 38u

Boken ger en komplett redovisning av de fyra lagar som socialtjänsten vilar på, och i den här nya upplagan redovisas viktiga författningsändringar.

Lars Lundgren, Per-Anders Sunesson
ISBN: 978-913902963-2

Relationsrätt, 1u

I den här boken utgår författaren från hur nära relationer i dagens Sverige ofta uppstår och utvecklas.

Johanna Schiratzki
ISBN: 978-913903053-9

Vårdnad, boende och umgänge..., 6u

Boken har blivit ett standardverk. I denna sjätte upplaga behandlas många nya frågeställningar inom samtliga områden.

Mats Sjösten
ISBN: 978-913902529-0

Samhället och de unga lagöverträdarna, 9u

I boken beskrivs inledningsvis de allmänt brottsförebyggande insatser som särskilt avser unga människor.

Lars Clevesköld
ISBN: 978-913902940-3

MÖTET: JEANETTE ÖHRLUND & ERIKA OTTAEUS

MORDET SÅDDE TVIVEL

Hur jobbar man vidare när det värsta händer? När **14-åriga Mohamed** hittades torterad och mördad sommaren 2023 kastades socialtjänsten i Nässjö in i en helt ny situation.

TEXT ANNIKA CLEMENS FOTO ANNA HÅLLAMS

D

et regnade kraftigt över Mellansverige den sista veckan i juli för drygt två år sedan. Det var då 14-åriga Mohamed från Nässjö kidnappades, tejpades fast i en stol i en så kallad tryckarlägenhet i södra Stockholm där han torterades för att sedan mördas. Orsaken var, enligt polisen, att Foxtrot-nätverket trodde att Mohamed och kompisen Layth hade tagit vapen från dem.

MOHAMMED VAR PLACERAD på ett HVB-hem utanför Nyköping. Placeringen gick mot sitt slut och han skulle snart flytta tillbaka hem till familjen i Nässjö, enligt den utredning som socialtjänsten skulle komma att göra i efterhand.

Efter ett helgbesök hemma hos familjen i Nässjö klev han på tåget mot Nyköping med endast en vecka kvar innan han skulle flytta hem. Han dök aldrig upp på HVB-hemmet.

Det dröjde nästan en vecka innan polisen hittade hans kropp i en skogsdunge utanför Ösmo.

På socialtjänstens kontor på Kyrkogatan i centrala Nässjö var halva styrkan på plats. Resten var på semester. Jeanette Öhrlund, en av

enhetscheferna på barn och ungdom, var i tjänst och täckte även upp för kollegan som ansvarade för enhet placering när polisen började leta efter Mohamed.

– Till en början hade vi inga indikationer på att något allvarligt hade hänt och vi agerade enligt de rutiner vi har när en ungdom avviker.

Men dagarna gick och känslan började krypa på att något hade gått riktigt illa. Tankarna började snurra i personalgruppen. ”Vad har vi missat?” ”Gjorde vi fel?” ”Vad borde vi ha uppmärksammat?” ”Skulle vi över huvud taget ha placerat honom?”

När det stod klart att Mohamed var mördad växte olustkänslan ytterligare.

– Det fanns de som hamnade i tvivel över om det är meningsfullt att jobba med det här, säger Jeanette Öhrlund.

Stämningen i korridorerna var tryckt.

ERIKA OTTAEUS, som vanligen ansvarar för enhet placering, var på semester.

– Det var ingen go känsla, det var det inte, säger hon.

– Det var nog mest min egen känsla av att inte vara på plats när jag kände att jag behövdes som chef. Jag var helt trygg med att Jeanette gjorde ett bra jobb, men tänkte också på allt hon fick göra själv. Jag hörde henne på radio, läste om henne i tidningen.

De stämde av på telefon och konstaterade att Erika Ottaeus, som var på väg att resa bort, inte behövde bryta sin semester.

När Mohameds kropp väl hade hittats av polisen och det stod klart vilket brutalt brott han hade utsatts för flyttade polisen in hos socialtjänsten. Ett mötesrum omvandlades till sambandscentral.

– Vi hamnade mitt i en intensiv polisutredning med supersekretess, berättar Jeanette Öhrlund.

Polisen gav tydliga direktiv om att bara de som hade jobbat senast med Mohameds ärende skulle vara inblandade. De tre medarbetarna och Jeanette Öhrlund jobbade tätt ihop och kunde stötta varandra. Men de fick inte prata med någon annan.

Det försvårade för kommunikationen med övriga gruppen.

Jeanette Öhrlund.

Gör: Enhetschef vid socialtjänsten i Nässjö. Ansvarig för socialtjänstens myndighetsutövning inom barn och unga.

Erika Ottaeus.

Gör: Enhetschef vid socialtjänsten i Nässjö. Ansvarar för placering av barn och unga.

“Vi hamnade mitt i en intensiv polisutredning med supersekretess.”

Händelsen Lex Sarah-anmäldes men utredningen visade inte på några brister i handläggningen.

- ▶ – Det vi normalt gör är att samla alla och ge så mycket information som möjligt. Nu blev det bara locket på.

På grund av sekretessen var det svårt att möta allas behov av stöd, berättar Jeanette Öhrlund.

– Det blev lite av ett tunnelseende hos mig och jag fokuserade på att de här tre personerna hade det stöd de behövde. Men de som hade handlagt ärendet tidigare som också var känslomässigt påverkade och som jag inte hade koll på eftersom jag inte hade historiken i det här, de fick ju inte stöd.

Dessutom var halva arbetsgruppen på semester. Många fick höra om vad som hade hänt via medierna. Även avdelningschefen och förvaltningschefen var på semester.

I dag finns uppdaterade riktlinjer som säger att även den som är tillförordnad förvaltningschef ska gå in och stötta.

– Ovanför mig uppstod ett glapp. Kommunledningen frågade mest vad det var vi hade gjort eftersom medierna hörde av sig. Man kan bli ganska

ensam som chef i det läget. Nu finns en tydlig plan på ett helt annat sätt, säger Jeanette Öhrlund.

POLISEN JOBBADE MED att kartlägga vilka kontakter Mohamed hade haft och det stod snart klart att det kunde finnas fler ungdomar i Nässjö som var inblandade. Rädslan väcktes över att fler skulle råka illa ut. Som när en ungdom, tidigare pratsam och öppen, plötsligt var helt tyst i mötet med sin handläggare.

– Hon förstod att han också var inblandad, men livrädd. Det blir en oro för att det finns mer, men som vi inte får fatt i. Det här är livrädda ungdomar som sitter själva med sin rädsla och tänker att 'om jag pratar kommer de att knäppa mig', berättar Jeanette Öhrlund.

För att ta reda på om något misstag på socialtjänsten hade lett till Mohameds död gjordes en Lex Sarah-anmälan. Utredningen visade att det inte fanns några brister i handläggningen.

Vetskapen att de inte hade agerat felaktigt

gjorde, trots den tragiska utgången, det lättare för organisationen att jobba vidare.

ÄNDÅ... ETT BARN LVU-placeras på HVB-hem. Under tiden kommer han i kontakt med ett av de värsta kriminella nätverk som finns i Sverige, ett kriminellt nätverk som ger ungdomar uppdrag att hota, spränga och till och med mörda. Det leder till att han torteras och mördas.

Även om socialtjänsten inte begick några misstag är det ett gigantiskt misslyckande av samhället som helhet. Hur ska det undvikas i framtiden?

Ingen liten fråga att svara på. Få bort kriminaliteten, föreslår Erika Ottaeus. Varken socialtjänsten eller HVB-hemmet kände till Mohameds kopplingar till kriminella nätverk. Och det finns

en skevhet, menar de, i vilka befogenheter socialtjänsten och HVB-hemmet har.

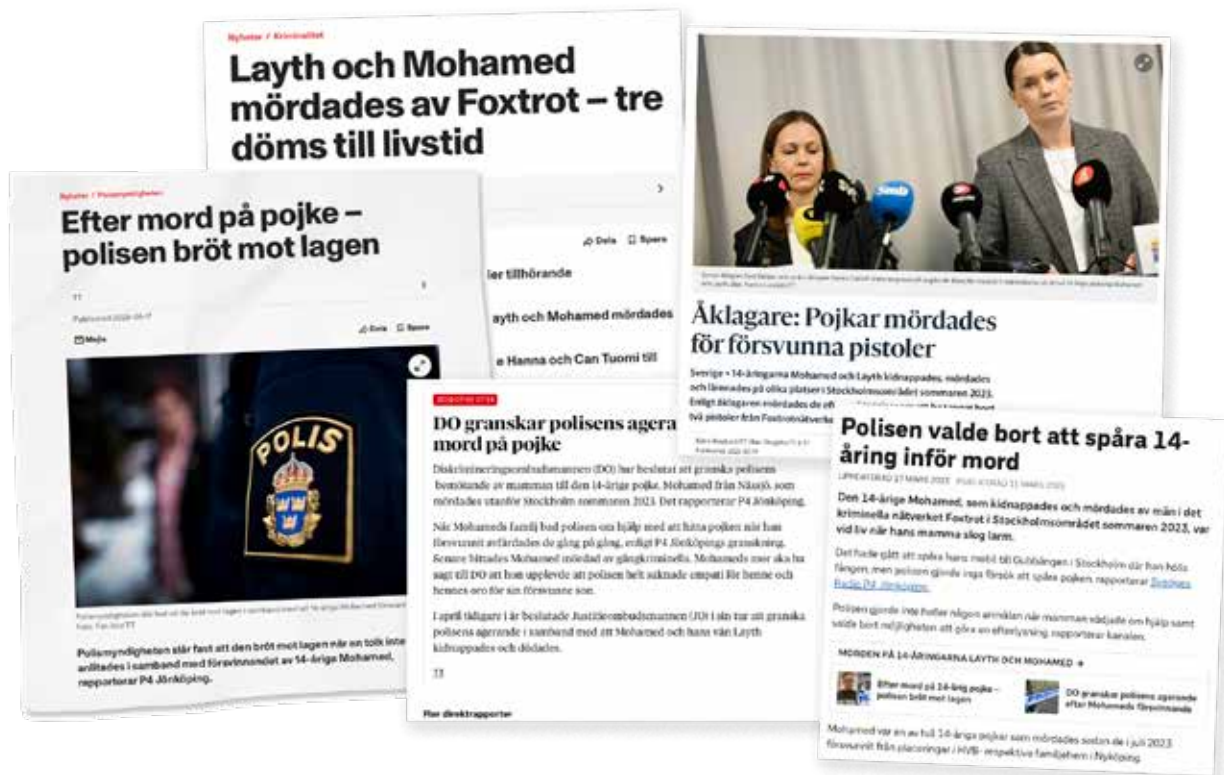
– Det finns en obalans i att vi kan gå in och omhänderta barn både mot barnets och familjens vilja. Vi kan låsa in dem, men vi kan inte plocka bort det som ligger i deras ficka och styr dem, säger Jeanette Öhrlund.

– Att kunna begränsa tillgången till sociala medier, det hade varit bra, säger Erika Ottaeus.

Men i stort handlar det om ett arbete som hela samhället måste bidra till.

– Inom socialtjänsten har det funnits en kultur av att man måste kvala in sig till stöd. Vi släpper kanske för tidigt och utmanar inte vårdnadshavarna tillräckligt om de tackar nej till stöd. Vi måste våga prata om vad som kan hända om de

” Det vi normalt gör är att samla alla och ge så mycket information som möjligt. Nu blev det bara locket på. ”

” Alla myndigheter får bära skulden när en myndighet gör fel. ”

- ▶ inte tar emot hjälpen tidigt. Det gäller socialtjänsten, skolan och polisen. Då kan vi rädda så många fler från att hamna i det här fiskenätet som samlar upp och styr dem åt fel håll, säger Jeanette Öhrlund.

Och så utanförskapet.

- Aktiviteter, stadsplanering, att skapa en trygghet från början. Det ska inte vara värt att vara kriminell för ungdomar, säger Erika Ottaeus.

- Vi ska inte prata om familjer med utländsk bakgrund som något vi inte vill ha i landet. Alla de här delarna som skapar ett utanförskap är en grogrund för att det kan bli som för Mohamed. Varenda människa har ansvar för det, säger Jeanette Öhrlund.

I APRIL I ÅR BLEV det känt för allmänheten – och Mohameds familj – hur polisen hade agerat vid försvinnandet. P4 Jönköping avslöjade att Mohamed fortfarande var vid liv när hans syster och mamma första gången ringde polisen för att anmäla honom försvunnen. Inte bara valde polisen att inte gå vidare med ärendet. De raljerade också över att mamman skulle ha behövt tolk och den ena polisen uppmanade den andra att ringa henne ”på sin bästa somaliska”.

Sorg var det första Jeanette Öhrlund och Erika Ottaeus kände när de hörde om polisens agerande. Och de blev djupt illa berörda.

Finns det en risk att polisens agerande spiller över på socialtjänsten?

- Ja, det skulle jag säga. Alla myndigheter får bära skulden när en myndighet gör fel, säger Jeanette Öhrlund.

Samarbetet med polisen lokalt har fungerat mycket bra, men det är också allvarligt om tilliten myndigheter emellan skadas, betonar Erika Ottaeus.

- Vi måste kunna lita på varandra. Jag blir ledsen för vårdnadshavarnas skull när jag läser

vad som hände. Men jag som professionell måste ha tillit till andra myndigheter och att de granskar sin organisation som vi gör. Det förväntar jag mig, annars blir det svårt.

LEX SARAH-UTREDNINGEN och det faktum att Mohamed var placerad av helt andra orsaker än för kontakter med gängkriminalitet, underlättade för medarbetarna i Nässjö att arbeta vidare. Det är viktigt att inte bli rädd för att göra bedömningar och fatta nya beslut. Även om placering är det bästa för barnet, säger de.

- Vi kan aldrig veta allt. Vi är socialarbetare och kan inte jobba utifrån spekulationer, utan måste jobba utifrån den fakta vi har och göra kloka bedömningar utifrån det, säger Erika Ottaeus.

- Det är lätt att en känsla av meningslöshet kryper på när något sånt här händer. Tills man rätar på sig och påminner sig om att nej, det är fortfarande ett viktigt jobb vi har, säger Jeanette Öhrlund. ◀

Nanolfsvillan

Utrednings- och behandlingshem
för familjer med barn. Vi tar emot
familjer med barn 0-16 år samt
blivande föräldrar.

Vi erbjuder:

- Boende i egen lägenhet i kollektiv miljö.
- Närhet till personal dygnet runt.
- Relationsbyggande förhållningssätt.
- Hög kompetens och en stabil personalgrupp med lång erfarenhet.
- Personal med socionom/högskolekompetens dag-, kväll-, natt och helg.
- Egen pedagogisk verksamhet.

Placeringar enligt SoL, LVU och skydd.

Beläget i centrala Finspång.

www.nanolfsvillan.se • tel. 0122-159 89

GG Grödbygården

EN KUPAD HAND FÖR LIVET

En chans för familjen

Grödbygården ligger i nordöstra Skåne, i en by omgiven av hav, sjöar och bokskogar. I frisk miljö skapar vi förutsättningar att ta fatt i den utvecklingstråd som slagit knut baserat på vår långa erfarenhet och unika kompetens. Genom behandling hjälper vi barn och föräldrar till trygga relationer. I utredningsuppdrag vägleder våra noggranna observationer till val av insatser.

Vill du veta mer? Ring 0456-229 41 eller besök www.grodbygarden.se

Hej socionom! Hitta din vidareutbildning hos oss:

→ Strukturerad familjehems- handledning

Hög kvaliteten med evidensbaserade metoder

→ MI i praktiken

Motiverande samtal för socionomer

→ Skolfrånvaro – intensivutbildning

Öka närvaron med rätt metoder

→ Skolsociala team

KBT-verktyg och samverkan för ökad skolnärvaro

PSYKOLOGIAKADEMIN

Boka och läs mer: psykologiakademien.com

Så jobbar Stockholm mot relationsvåld

Att få barnfamiljer att ta emot stöd vid våld i nära relation kan vara svårt. I Stockholms stad har man varit framgångsrik tack vare ett särskilt samarbete mellan polis och socialtjänst.

TEXT TOMMY JOHANSSON ILLUSTRATION GETTY IMAGES

När Liselotte Tronders jobbade som utredande socialsekreterare i Tensta på 10-talet var det en fråga som ofta dök upp i hennes huvud: Varför är inte socialtjänsten på plats tillsammans med polisen när det inkommer larm om misstänkt våld i en familj? Hennes kollegor var lika undrande och upplevde att det kunde vara svårt att få kontakt med familjen om hjälpen inte kom direkt.

– Vi ville vara där i den akuta situationen.

Liselotte Tronders
FOTO: STOCKHOLMS STAD

Chansen att kunna göra något kan annars passera väldigt snabbt. Två dagar senare kan det vara som om ingenting har hänt hos familjen, säger hon.

I DAG ÄR LISELOTTE Tronders enhetschef på socialförvaltningen i Stockholm som nu hittat ett arbetssätt som gör just detta möjligt – Islandsmodellen.

– Den har redan hade testats i Göteborg med goda resultat så vi började se över hur vi kunde applicera den på vår verksamhet, säger Liselotte Tronders som varit implementeringsansvarig för modellen i Stockholm.

Kortfattat handlar Islandsmodellen om ett

” Det är mycket enklare för socialtjänsten att etablera kontakt med familjen på plats i den krisande situationen. ”

Samverkansarbete mellan socialtjänst och polis. När ett larm inkommer till polisen om misstänkt våld i hemmet, där det också finns barn, så kontaktar uttryckande polisenhet socialjouren. I nästa steg skickar socialjouren eller den berörda stadsdelen socialsekreterare till adressen.

– Det är mycket enklare för socialtjänsten att etablera kontakt med familjen på plats i den krisande situationen. Då är möjlighetsfönstret fortfarande öppet. När utredningsarbetet sedan börjar har man ett betydligt bättre underlag än om kontakten tagits senare.

MÖJLIGHETSFÖNSTRET, ja. Det är den oftast flyktiga rymd av tid där polis och socialtjänst har störst chans att få familjen att ta emot hjälp och stöd. Det gäller både misstänkta förövare och den våldsutsatta. Det fönstret kan stängas snabbt, förklarar Liselotte Tronders.

– Låt säga att krissituationen inträffar en söndag på eftermiddagen. Om socialtjänsten då tar kontakt med familjen på måndag eftermiddag, så som det ofta kunde vara förut, så är det svårt få att få veta vad som hände under krissituationen. Den informationen blir begränsad.

Ibland kan fönstret stängas snabbare än så, konstaterar Liselotte Tronders – till och med när Islandsmodellen tillämpas.

– Redan när socialtjänsten anländer till platsen så kan den utsatte ha börjat förminska våldet, även om det kanske bara är 20 minuter senare. Det kan gå blixtnsnabbt, säger hon.

Men där möjliggör samverkan med polisen att fönstret kan öppnas upp igen. Polisenheten som redan hunnit prata med de drabbade kan träda in och stötta upp.

– De kan säga ”fast bara för en liten stund sedan så sa du det här och det här”. Då kan den våldsutsatta ”komma tillbaka”.

Vad är det som gör att möjlighetsfönstret stängs?

– Det finns säkert psykologer som är bättre på att beskriva det men en förklaring är att för att

våld ska kunna fortsätta i en familj så krävs det att våldet är normaliserat.

– Om man skulle se våldet för vad det är, det vill säga något som absolut inte ska finnas i en familj, så skulle det ju avbrytas. Sedan handlar det också om att man som utsatt tappar både självförtroende och självkänsla.

MED ISLANDSMODELLEN riktas ett tydligt fokus just mot barnfamiljer. Förutom den grundläggande ambitionen att stoppa våld i barns liv så tidigt som möjligt finns det också en förebyggande tanke med modellen.

– Man ska vara försiktig med att predestinera barn men det vi vet är att barn som blir utsatta för våld i hemmet riskerar att själva bli våldsutövare i någon form när de blir äldre. Det finns

Så funkar Islandmodellen ←

- Larmet kommer till polisen som kontaktar socialjouren.
- Socialjouren kontaktar socialtjänsten i den aktuella stadsdelen.
- Socialtjänsten kontrollerar om det finns ett pågående ärende eller tidigare händelser kring familjen.
- En socialsekreterare från barn och ungdom och en socialsekreterare från relationsvårdsteam åker ut på ärendet. På jourtid åker socialjouren.
- På plats fokuserar polis och socialtjänst på sina respektive uppdrag: Polisen håller förhör, socialtjänsten gör bedömningar om akut stöd, skyddat boende, samtalsstöd, med mera.
- Utredningsarbetet drivs sedan som vanligt men förhoppningsvis med ett bättre underlag och en bättre kontakt med familjen.

” Vi har ett budgetuppdrag tillsammans med polisen för att se över hur vi kan ge ytterligare stöd till våldsutövare ”

→ 4 fakta om Islandsmodellen

1 Är en samverkan mellan polis, socialjour, socialtjänst och vid akuta våldshändelser i familjer med barn under 18 år.

2 Startade ursprungligen som ett pilotprojekt 2013 i den isländska regionen Suðurnes, söder om Reykjavik.

I Stockholm började modellen **3** användas 2021 i pilotprojekt i Farsta och Skärholmen.

Sedan december 2024 är Islandsmodellen implementerad i **4** alla stadsdelsförvaltningar och lokalpolisområden i Stockholm.

► också en risk att man blir fortsatt våldsutsatt även som vuxen, säger Liselotte Tronders.

DET GÅR I LINJE med vad Barnombudsmannen slog fast i våras med rapporten ”Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem”. Den bygger på djupintervjuer med barn och unga som sitter frihetsberövade på häkte, Sis eller anstalt. Rapporten visar att det finns ett starkt samband mellan att ha varit utsatt för våld och att själv ha utövat det mot någon annan. Av de 354 barn och unga som uppgett att de har blivit utsatta för våld svarade 56 procent att de också utövat våld eller kontroll mot andra.

Liselotte Tronders lyfter även en annan aspekt med Islandsmodellen där samarbetet mellan polis och socialtjänst varit gynnsamt. När båda parter är på plats vid den akuta situationen så vidgas yrkesperspektiv och våldsbegrepp. Det i sin tur gör att fler familjer erbjuds stöd.

– Vad polisen definierar som våld och vad vi på socialtjänsten definierar som våld skiljer sig åt. Vi behöver ju inte belägga att det rör sig om ett brott för att vi ska inleda utredning, säger Liselotte Tronders.

Hon nämner bland annat verbalt våld, psykiskt våld, ekonomiskt våld – situationer där det kan vara mer eller mindre svårt att belägga brott men där det finns ett behov av stöd.

– Om man tänker sig att polis och socialtjänst inte skulle jobba som vi nu gör med Islandsmodellen, då kanske polisen i vissa fall gör bedömningen att det inte finns någon misstanke om brott. Socialtjänsten blir inte informerad och så blir det inget stöd alls till familjen.

Flera vinster med Islandsmodellen har nämnts, men vilka är utmaningarna?

– Det finns utmaningar när det kommer till våldsutövarna. Vi har ett budgetupdrag

tillsammans med polisen för att se över hur vi kan ge ytterligare stöd till våldsutövare i den akuta situationen. Vi har inte landat i något än men kommer att arbeta vidare med det under 2025. En annan utmaning är ju att hitta fler möjlighetsfönster och att hålla dessa öppna en längre tid.

Vad erbjuder man våldsutövare i nuläget, just i den akuta situationen?

– Det kan vara väldigt olika men det kan handla om samtalsstöd och andra insatser för att få hjälp att sluta utöva våld, kontakt med relationsteam eller socialsekreterare som finns hos polisen. ◀

KOMMENTAR:

”Att ses en gång i veckan räcker inte”

Samarbetet mellan polis och socialtjänst kan bli betydligt bättre. Det säger Markus Antonsson som var med och utvecklade det hyllade Igor-projektet i Stockholm.

TEXT TOMMY JOHANSSON

För yrkesverksamma inom våld i nära relationer är Markus Antonsson ett inte helt obekant namn. Under sin tid som polis utvecklade och ledde han Igor-projektet, ett samverkansarbete mellan polis och socialtjänst som syftade till att motverka våld i nära relation. Projektet blev framgångsrikt och tilldelades 2022 Stockholms stads trygghetspris.

– Igor var en operativ specialgrupp där polisen och socialtjänsten arbetade tätt ihop på daglig basis. Sedan bestämde polisledningen att inte fortsätta med Igor. Det gjorde mig oerhört frustrerad och är en av anledningarna till att jag inte är polis i dag, säger Markus Antonsson som i dag är fristående expert inom våld i nära relationer.

I dag arbetar han i stället som utbildare och föreläsare inom våld i nära relationer, ett begrepp som han

själv egentligen inte är så förtjust i.

– Jag tycker att det ska heta psykiskt och fysiskt våld mot närstående. Då highlightar man både det psykiska och fysiska våldet, och man tydliggör att det är våldsutövaren som bär ansvaret, säger han.

Hur upplever du att samarbetet mellan polis och socialtjänst har fungerat genom åren?

– Både bra och dåligt. Det finns ju ett samarbete i dag men det behöver bli mer. Att ses en gång i veckan räcker liksom inte. Samverkan är när man arbetar operativt tillsammans varje dag.

– Det var det som gjorde att Igor fungerade så bra. Vi jobbade i samma lokaler och lärde känna varandra. Samlokalisering och det operativa dagperspektivet är otroligt viktigt. Det är då man får till ett fungerande samarbete, med bra uppföljningar och riskbedömningar.

När det gäller Islandsmodellen är Markus Antonsson positiv, även om han efterlyser ett bredare perspektiv.

– Det är jättebra att modellen fokuserar på barnen, men jag tycker att man också ska inkludera relationer där det inte finns barn. Det är så många som går under radarn där.

Görs det något för att få till en nationell samordning när det gäller samarbetet mellan polis och socialtjänst i den här typen av ärenden?

– Nej, där brister det. Samarbetet i dag handlar mycket om regionala initiativ. Nationellt finns det ingen ordning och reda. Det behövs en nationell samordnare med grundkompetens för den här problematiken. Det här är oerhört komplext. Det måste finnas en förståelse för hur svårt det är att lämna en våldsam relation och hur lätt det är att gå tillbaka. ◀

Markus Antonsson
FOTO: TOBIAS LIDMAN-STRAUSS

Radarpar

Benji och mamma Sussie Balsom redo för nya gäster på Benjis bistro på Kungsholmen. De har drivit restaurangen tillsammans med vännen Love Lidström i cirka sex år.

KROG- DRÖMMAR

Ett förlängt vardagsrum. Så är atmosfären på Benjis bistro enligt stamgästerna, där verksamheten till stor del sköts av Benjamin Balsom som har Downs syndrom.

FOTO JOHAN STRINDBERG TEXT TOMMY JOHANSSON

Bredd

Förutom att erbjuda mat och dryck arrangeras också jazzkvällar, trubadurafnär och middagar för större sällskap på Benjis bistro.

Matglädje

Benji har en stor kärlek till mat och trivs med att serva gästerna. Menyn är helt vegetarisk. Fläktsystemet tillåter inte hantering av kött, förklarar Love Lidström.

Mening

Att Benjis bistro såg dagens ljus är till stor del Sussie Balsoms förtjänst, som var fast besluten att hjälpa sin son att få en meningsfull vardag.

”Vi vill visa kraften som finns”

Det var 2019 som allt började. Benjamin Balsom, eller Benji som han vanligtvis kallas, hade nyligen gått ut gymnasiet. För många med intellektuell funktionsnedsättning väntar då daglig verksamhet. Men för Benjamin, som har Downs syndrom, kändes det inte rätt. Han trivdes inte.

- Vi började då fundera över vad Benji kunde göra på dagarna och försökte helt enkelt hitta ett jobb till honom, säger Love Lidström, assistent till Benji sedan nio år tillbaka.

Lösningen blev inte bara ett eget jobb - utan en egen restaurang. Benjis mamma, Sussie Balsom, hittade en ledig lokal på Kungsholmen i Stockholm. Sedan var det bara för trion att köra i gång, trots att ingen hade någon erfarenhet av krögarbranschen sedan tidigare.

- Vi tänkte först att vi skulle driva det som ett fik men kände att det var lite tråkigt. Så vi satsade på att bli en restaurang i stället och fixade rättigheter så vi kunde servera alkohol, säger Love Lidström.

- I början var vi lite nervösa men efter något år kändes det bra. Vi är verkligen jättestolta över den här restaurangen och vad vi lyckats skapa tillsammans.

För Benji, som är en glad och social person som gillar när det händer saker har jobbet blivit en fast punkt i tillvaron. Utan honom som en del av arbetsteamet skulle det bli svårt att hålla verksamheten i gång.

- Han sköter disken, serverar, tar betalt, slänger sopor och städar. Han har utvecklat jättemycket under de här åren. Och så håller han upp öl till gästerna. Det är nog favoritsyslan, säger Love Lidström.

Benjis bistro är i grunden ett projekt som drivs av Arbetskamraterna. Det är en ideell förening som Sussie Balsom och Love Lidström driver tillsammans. Idén är en plattform där unga med intellektuell funktionsnedsättning och företag ska kunna mötas.

- Ungdomarna kan lägga upp sina cv:n på vår hemsida och beskriva sig själva, och så kan företag som söker personal lägga upp profiler.

Hittills har runt 15 ungdomar antingen fått en praktikplats eller en anställning. Förutom arbetet på Benjis bistro har Benji också fått jobb på And Hotell vid Hötorget genom Arbetskamraterna.

- Det är absolut inget fel med daglig verksamhet, för många funkar det kanon. Men det finns också många ungdomar som vill komma ut och jobba, men som inte får chansen. Där vill vi vara en bro, och få företag att förstå vilken kraft som finns, säger Love Lidström.

Ansvar

Jobbet på bistroen inkluderar en lång rad ansvarsområden för Benji. En av favoritsysslorna är att hälla upp öl till gästerna.

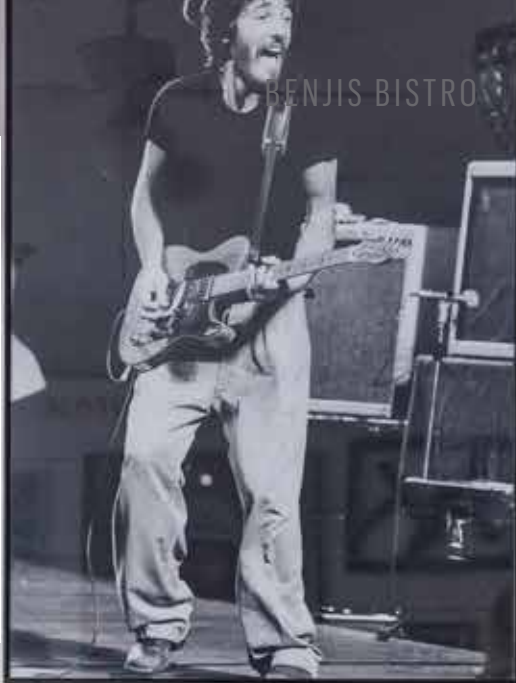
Gemenskap

Liv och rörelse och människor runt omkring är en av uppsidorna med jobbet för Benji. Det blir många möten under passen.

Samarbeten

Tillsammans driver Love Lidström och Susie Balsom den ideella föreningen Arbetskamraterna, som hjälper unga med intellektuell funktionsnedsättning att få jobb. I dagsläget samarbetar man med aktörer som Best Western, Zara, Strawberry Hotel, Pressbyrån, 7Eleven, Hotel Kung Carl, K-märkt och Lindholmen Science Park.

Driv

Förutom jobbet på bistroen så arbetar också Benji en dag i veckan på And Hotell på Hötorget i Stockholm. Även där är det mat som står i fokus eftersom de huvudsakliga uppgifterna kretsar kring hotellets lunch.

Exempel

Benjis bistro är ett bra exempel på Arbetskamraternas verksamhet, förklarar Love Lidström. Under 2026 kommer de resa runt i landet och föreläsa om verksamheten på skolor och företag.

Avspänt

Många av de gäster som kommer till Benjis bistro vittnar om en lugn och familjär stämning. Ett vardagsrum mitt i stan.

ANNA NORLÉN, legitimerad psykoterapeut och psykolog samt verksamhetschef och rektor på Ericastiftelsen. FOTO: ULF HUETT

”LEKEN ÄR DET VIKTIGASTE VERKTYGET”

Små barns mentala ohälsa har länge osynliggjorts, menar Anna Norlén. I sin avhandling har hon studerat behandlingsmetoden Child-Parent Psychotherapy, CPP, och sett goda resultat. Men frågan är hur fler barn ska få tillgång till vård.

TEXT VIKTORIA MYRÉN

Ivåras disputerade Anna Norlén, legitimerad psykoterapeut och psykolog samt verksamhetschef och rektor på Ericastiftelsen, med avhandlingen Trauma Treatment for Young Children Outcome and Experiences of Child-Parent Psychotherapy in Sweden. Och resultaten från de tre studierna som ingår i avhandlingen (se faktaruta) är positiva.

– Vi ser en förbättring, både när det gäller barnens och föräldrarnas traumasymtom, och när vi följde upp det efter sex månader så visade det sig att förbättringen är stabil, till och med lite bättre, säger Anna Norlén.

Även när det gäller den generella psykiska ohälsan, såg forskarna en förbättring hos såväl barn som vuxna, men allra tydligast hos barnen. Samtidigt stärktes relationen mellan föräldrar och barn i en positiv riktning.

– Föräldrarna rapporterade att de utvecklades i sin roll, att de har större möjlighet att leda och styra barnen och att kvaliteten på relationen förbättrades, säger Anna Norlén.

ETT ANNAT RESULTAT – som hon ser som särskilt glädjande – är att CPP har visat sig vara lika effektivt för barn som deltar i behandling med sina

biologiska föräldrar, såsom för familjehemsbarn som deltar med sina familjehemsföräldrar.

– Det var väldigt kul eftersom barn som är familjehemsplacerade så sällan får tillgång till behandling. Det är som man tänker att vad bra, nu har de fått en placering, nu är de trygga. Men de har ofta varit med om svåra saker som de kan behöva hjälp att förstå och ta sig igenom, säger Anna Norlén.

CPP UTVECKLADES ursprungligen i USA och det är en av få metoder som specifikt har tagits fram för att passa traumatiserade barn under sex år. I fokus för metoden står leken.

– Leken är det viktigaste verktyget eftersom vi jobbar med så små barn. Det som gör metoden unik är dels att omsorgspersonen är med när terapeuten träffar barnet, dels att terapeuten tillsammans med föräldern försöker samspela på barnets villkor – man leker, man ritar, man tittar på bilder ..., säger Anna Norlén.

Hon poängterar att leken både används för att kunna fokusera på traumat, och för att hjälpa barnet att slappna av och vila, genom att leka något som inte är kopplat till traumat.

– Och det är kanske det svåra med den här metoden, att få vuxna att leka. Det är ofta en startsträcka innan de vågar.

► Men för många omvårdnadspersoner kan just leken vara en aha-upplevelse. Det visar intervjuer med föräldrar som Anna Norlén gjorde i en av delstudierna. Efter att ha deltagit i behandlingen såg de på leken på ett nytt sätt, som ett sätt att kommunicera.

– Föräldrarna insåg att leken ofta handlar om deras barns verklighet, att ett barn som exempelvis leker med olika pappor kan göra så för att det kanske längtar efter eller har frågor om sin pappa, säger Anna Norlén.

En annan styrka med metoden är att försöken att närma sig barnets trauma kommer att väcka känslor, barnen får utbrott och blir ledsna och då finns terapeuten där, och kan stötta omsorgspersonen och hjälpa hen att testa nya vägar framåt.

– Föräldern och terapeuten krokar arm: ”Nu ligger ett barn här på golvet och vrålar. Vad brukar du göra? Ska vi pröva något annat?”

IDAG FINNS DET bara verksamhet för små barn med psykiska problem i hälften av landets kommuner, och ofta handlar det, enligt Anna Norlén, om små, snålt resurssatta enheter. Hon är övertygad att CPP kan fylla en viktig funktion här. Inte minst för att det är en tidseffektiv metod, ofta

” Med nya SoL är det mycket fokus på förebyggande tidiga insatser. Det här är en sådan insats.

”

räcker det med 20 tillfällen, eller färre.

– Med den nya socialtjänstlagen är det också mycket fokus på förebyggande tidiga insatser, men det är få som pratar om vad det är. Det här är en sådan insats. Den är tidig, effektiv, verkar hållbar och passar lika bra inom socialtjänsten som inom barnpsykiatrin.

Små, traumatiserade barn är enligt Anna Norlén en osynliggjord grupp inom hälso- och sjukvården som länge har negligerats, kanske för att man haft för stor tilltro till preventiva åtgärder inom mödra- och barnhälsovården. Men hon poängterar att även små barn kan få ångest och depressioner som om de inte upptäckts tidigt tenderar de att bli permanenta. Här finns kopplingar till dagens samhällssituation med ökad psykisk ohälsa och gängkriminalitet. I en vanlig svensk skolklass idag har minst tio procent av barnen bevittnat eller varit direkt utsatta för våld. För en klass i ett socioekonomiskt utsatt område är siffran ännu högre.

– Och vi vet att barn som utsätts för försumelse och våld löper ökad risk för att utveckla ett antisocialt beteende.

Framöver hoppas Anna Norlén kunna göra en studie kring CPP och familjehemsplacementer. För de senaste åren har det blivit allt vanligare att även små barn omplaceras.

– Ett barn på 4–5 år kan redan ha bott i flera familjehem, där de vuxna inte tycker att de klarar av det lilla barnet, utan behöver mer stöd. Jag hoppas kunna visa att CPP kan minska risken för placeringssammanbrott och ge vuxna det efterfrågade stödet, säger Anna Norlén. ◀

Fotnot: Med trauma menas en eller en rad händelser som av individen upplevs som fysiskt eller känslomässigt skadligt, och som har en varaktig effekt på individens funktionsnivå.

Forskningen i korthet

- Avhandlingens syfte var att utvärdera effektiviteten hos, och erfarenheterna av Child-Parent Psychotherapy (CPP) i en svensk klinisk kontext. Avhandlingen består av tre studier.

- Studie I undersökte omvårdnadspersoners erfarenheter av CPP. Studie II utvärderade CPP:s inverkan på generella psykologiska symptom och posttraumatisk stress hos barn och omvårdnadspersoner, samt omvårdnadspersoners uppfattning om relationen till sitt barn. Studie III utforskade bland annat de långsiktiga effekterna av CPP.

- Resultaten visade att omvårdnadspersonerna rapporterade hög tillfredsställelse med metoden och förbättrade förmågor att hantera sitt barns beteende. Minskningar av generella psykologiska symptom och posttraumatisk stress observerades hos såväl barn som omvårdnadspersoner.

- Totalt deltog 57 barn och deras omvårdnadspersoner i studierna.

Referens: Trauma Treatment for Young Children Outcome and Experiences of Child-Parent Psychotherapy in Sweden.

Allt vanligare att äldre vårdas av sina barn

Stämmer det att välfärden gjort att vi bryr oss mindre om våra äldre? Svaret är nej. Det är faktiskt tvärtom. Det visar en ny studie som grundar sig på så kallade omsorgsbiografier.

TEXT TOMMY JOHANSSON

Vad är omsorgsbiografier?

– Det är berättelser där personer i olika åldrar berättar om vem som tagit hand om dem i vardagen genom livet, och även vem man själv har tagit hand om. I vår studie har vi pratat med tre grupper; mor- och farföräldrar födda på 40-talet och framåt, deras vuxna barn födda på 60-, 70-, och 80-talet, och barnbarn födda från 2000 fram till 2020.

I studien pratar ni om vardagsomsorg, hur skulle du beskriva det?

– Det är allt som behöver göras för att en människa ska kunna leva; att man har sysslor, att det lagas mat, att sängar bäddas, att kläder tvättas. Vardagsomsorg är en ganska osynliggjord praktik. Den är så relationellt inbäddad i oss att man oftast inte ser den.

– För att vardagsomsorgen ska kunna ges på ett bra sätt krävs det att man känner personen och har kunskap om hur personen vill ha det. Det gör att vardagsomsorg är svårt att outsourca.

En vanlig uppfattning är att familjebanden har försvagats i takt

med välfärdsstatens framväxt. Er forskning visar på motsatsen. Vad kan du säga om det?

Välfärdsstaten har frigjort oss från ekonomiska beroenden mellan familjemedlemmar; vuxna barn behöver ju till exempel inte ha sina äldre boende hemma hos sig längre. Välfärdsstaten har också frigjort oss från praktiska beroenden, det vill säga frågan om vem som ska ta hand om ett barn eller en äldre.

– Genom det här har vi sett en framväxt av känslomässiga beroenden, vilket familjer värderar högt. Vi kan till exempel se att mor- och farföräldrar är mer involverade i sina vuxna barns liv än tidigare. Man vill vara mer närvarande.

Är det också så att äldre i dag vårdas av sina barn i högre utsträckning än tidigare?

– Ja. Samtidigt vill jag säga att det egentligen inte är vår forskning som visar det. Där finns det annan forskning – både kvantitativ och kvalitativ – som vi utgått ifrån. Bland annat från Petra Ulmanen vid Stockholms universitet.

– Hon pratar om "managerial care" som handlar om det komplexa pussel som äldreomsorgen har blivit för anhöriga. Det är ett enormt arbete att hjälpa äldre få tillgång till hemtjänst, att argumentera för äldreboenden och se till att vårdkontakter fungerar. Det i sig är också en typ av omsorgsarbete.

Värför bryr vi oss mer i dag?

– Det är en intressant och svår fråga. Det man kan säga är att vi ser en trend i emotionell närhet till varandra. Det ser vi även i andra nordiska länder. Man känner sig inte lika annorlunda som sina föräldrar som man gjorde förr.

FOTO: MALMÖ UNIVERSITET

Läs mer aktuell forskning på sociologen. se!

– De vuxna barn som vi pratat med säger också att man ser hur viktiga de äldre är för att lösa vardagspusslet. Det är något som man värderar och är väldigt tacksam och glad för. Jämför man det med svaren från den äldre generationen, när de berättar om relationen till sina föräldrar, så är den betydligt mer märkt av distans och avståndstagande. ◀

→ Sara Eldén

GÖR: Sociolog och professor vid Malmö universitet.

AKTUELL MED: Studien "Intergenerational care in Sweden. A study of relationships, commitments, and practices of care in everyday family life", tillsammans med forskarna Terese Anving och Linn Alenius Wallin vid Lunds universitet.

FORSKNING I KORTHET

TEXT ANNIKA SJÖBERG FOTO UMEÅ UNIVERSITET / GETTY IMAGES

Det påverkar beslut om insats för våldsutsatta barn

BARN OCH UNGA. Den sociala barnavården ska behandla alla medborgare som jämlika, samtidigt som varje barn, och familjs situation är unik. I en ny licentiatuppsats har Kerstin Tingberg studerat vilka faktorer som kan påverka socialsekreterares riskbedömning, behovsbedömning och beslut om insatser till barn som rapporterat utsatthet för fysiskt våld från förälder. Hon har också analyserat vilka faktorer som bidrar till beslut om placering utanför hemmet.

Uppgifterna är hämtade ur 358 slumpmässigt utvalda utredningar från sju socialkontor, i fem svenska kommuner.

Resultaten visar inga tydliga bevis för att ojämlik tillgång till insatser kopplat till egenskaper hos barnet eller familjen, eller dokumenterade riskfaktorer. Däremot kan vissa bakgrundsfaktorer påverka socialsekreterares bedömningar och beslut mer än andra. Barn som lever i familjer med ensamstående förälder har betydligt högre antal dokumenterade riskfak-

torer jämfört med barn som bor med båda sina föräldrar. De bedöms oftare ha behov av, och beviljas insats. Barn som lever i familjer med ekonomiskt stress och barn som bedöms ha flera riskfaktorer har störst sannolikhet för att få beslut om insats från socialtjänsten.

Äldre barn (13-17 år) och våldets allvarlighetsgrad är de främsta orsakerna till beslut om placering utanför hemmet.

Referens: Tingberg, K. (2025). (O)jämlig social barnavård? Om skillnader i socialtjänstens bedömningar av risk, behov och beslut om insats till barn som utsatts för fysiskt våld av förälder, Göteborgs universitet.

RÄTTELSE: I Socionomen nr 6 fanns en notis om denna studie som innehöll flera fel. Därför publicerar vi nu en korrekt text om Kerstin Tingbergs forskning.

Brister i stödet till våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning

FUNKTIONSHINDER. Samhällets stödsystem till kvinnor med funktionsnedsättning som utsätts för våld i nära relationer brister.

– Även om det finns stöd är det i praktiken inte tillgängligt för alla.

Det behövs samordning,

inkludering och

medmänsklighet för

att bygga en "bro"

från våld till trygghet,

rättvisa och värdig-

het, säger Cartrine

Anyango.

I sin avhandling har

hon intervjuat elva

kvinnor med funk-

tionsnedsättning som drabbats av våld

i nära relationer. Hon har också gjort

en enkätundersökning med yrkes-

verksamma inom polis, socialtjänst,

hälsovård och kvinnojourer och inter-

juvat 18 personer inom dessa sektorer.

De intervjuade kvinnorna vittnar

om att de utsatts för flera olika sorters

våld, även handlingar med direkt kopp-

ling till deras funktionsnedsättning.

De upplevde ofta det psykologiska

våldet som särskilt skadligt, samtidigt

som samhällets stödfunktioner ofta

förbisåg detta. I den mån det fanns

riktlinjer för tillgänglighetsanpassning

så var följsamheten inkonsekvent. I

stället var det andra faktorer, till exem-

pel enskilda individers kunskap, stöd

från arbetsgivaren och organisatoriska

faktorer som påverkade vilket stöd som

erbjöds.

Referens: Anyango C. (2025). A bridge to safety – for whom?: intimate partner violence and formal support for women with disabilities in Sweden, Umeå universitet.

Cartrine Anyango
FOTO: UMEÅ UNIVERSITET

ANNONS

FREDRIKSDAL

Ett utrednings- och behandlingshem
för familjer med barn i åldrarna 0-13 år
och blivande föräldrar

Tel. 0380 - 261 10
www.utredningshem.se

ANNONS

Välkommen till Vejbyhem Skyddat boende

Vi skapar förutsättningar för
människor i utsatta livssituationer
att hitta trygghet, riktning och frihet
att forma sina liv.

Vårt arbete gör skillnad – varje dag.

Vi erbjuder

Skyddat boende för kvinnor, män och
familjer. Här bor klienten kollektivt eller
enskilt med insatser.

Vårt ansvar – hela vägen

Komplexa fall (våld, hot, missbruk)
Jour, akut- och planerad hämtning
Riskbedömning och säkerhetsplanering
FREDA, SARA & Patriark
Psykologkontakt och barnperspektiv
Lyckad utslussning till eget boende

VEJBYHEM

Vård & Boende

Vi samarbetar med ett stort antal kommuner i
Sverige, kontakta oss för förfrågan

010-70 60 350

vejbyhem.se

 Debatt

CHEFSHANDLEDNING ÄR EN NÖDVÄNDIG INVESTERING

”Chefer inom socialtjänsten jobbar i frontlinjen, men det talas alldeles för lite om vad chefer behöver för att orka.”

Anders Bolund, socionom, studerar till handledare.
FOTO: PRIVAT

Martina Poulsen, socionom och enhetschef inom socialtjänsten i Jönköpings kommun.
FOTO: PERNILLA ANDERSSON

Chefer inom socialtjänsten förväntas leda i frontlinjen mot gängkriminalitet och dödligt våld, samtidigt som de ska bära ansvaret för medarbetares

arbetsmiljö och driva stora förändringar enligt den nya socialtjänstlagen. Ändå talas det alldeles för lite om vad dessa chefer själva behöver för att orka. Chefshandledning är inte en kostnad – det är en nödvändig investering för hela socialtjänstens framtid.

VI HAR BÅDA egna erfarenheter av hur avgörande handledning kan vara för att orka i längden. Jag (Martina Poulsen reds. anmärkning) har vid fyra tillfällen under mitt yrkesliv själv bett om extra stöd: när samarbetssvårigheter uppstod, när berättelser om sexuellt våld nästan krossade min själ, när chefsuppdraget kändes övermäktigt – och nu, i rollen som enhetschef med ansvar för grupper som dagligen arbetar nära gängkriminalitet, narkotika och dödligt våld.

Att vara chef i socialt arbete idag innebär att bära ansvar för både medarbetares arbetsmiljö och för samhällets mest utsatta. För oss som leder grupper i frontlinjen mot kriminalitet är trycket enormt. När barn betalas för att utföra morduppdrag och när komplexa riskbedömningar måste göras under tidspress – då sliter det inte bara på beslutsförmågan, utan också på oss som människor. Det finns tillfällen då jag (Martina Poulsen reds. anmärkning) har gått ut i skogen och helt enkelt skrikit rakt ut.

Skriket har stått för en vanmakt över att barn betalas för att utföra morduppdrag och att barn faktiskt kan sakna den slutgiltiga spärren mot att trycka på avtryckaren.

Genom handledning får vi chefer möjlighet att reflektera kring de mest komplexa besluten, bearbeta känslomässigt påfrestande händelser och utveckla strategier som gör att både vi själva och våra arbetsgrupper kan hålla över tid. Starka chefer bygger i sin tur en starkare socialtjänst.

Att leda operativa grupper som arbetar med uppsökande arbete i den kriminella miljön kräver ett oerhört närvarande och tryggt ledarskap, annars är det väldigt lätt att tappa bort sig i svåra beslut och komplexa avvägningar.

Den nya socialtjänstlagen, som trädde i kraft den 1 juli 2025, markerar en tydlig förflyttning mot ett mer förebyggande och kunskapsbaserat arbetssätt. Ambitionen är lovvärd, men den innebär också att kraven på chefer har ökat. Chefer inom socialtjänsten ska inte längre bara leda i befintliga system – de förväntas samtidigt driva en omfattande omställning.

ORGANISATIONER SOM snabbt ska ställa om – till exempel att arbeta mer uppsökande – utsätter sina chefer för ett både praktiskt och känslomässigt tryck. När vi får professionellt stöd stärks vår motståndskraft, beslutsförmåga och långsiktighet. Att investera i chefers handledning och samtalsstöd är därför inte en kostnad. Det är en strategisk satsning som stärker hela socialtjänstens uthållighet och förmåga att möta

gängkriminalitet och de nya krav som lagen ställer.

Det är dags att tala öppet om hur svårt chefskapet i socialtjänsten är. Det är dags att dela erfarenheter, lyfta behovet av stöd och se till att chefer får de verktyg de behöver för att orka. Utan chefer som håller står hela omställningen på spel. Och ytterst handlar det om det mest grundläggande: att vi ska kunna skydda de barn och unga som hotas av att dras in i kriminalitet och våld. ◀

”Det är dags att tala öppet om hur svårt chefskapet i socialtjänsten är. Utan chefer som håller står hela omställningen på spel.”

➔ VAD TYCKER DU? VILL DU SKRIVA REPLIK?

Debattera vidare på vår facebook sida eller på LinkedIn. Vill du skriva en replik så skicka den till redaktionen@socionomen.se.

ANNONS

Kom och träffa SBU på Socionomdagarna

25–26 november | Monter C04:38, Stockholmsmässan

SBU bidrar till vetenskaplig grund för bättre hälsa och välfärd

Kom och lyssna på oss 26 november

Klockan 8.30–9.30 | Seminarium spår 7B

Stärkt vetenskapligt förhållningssätt i socialtjänsten – vikten av sammanställd forskning för att förstå och värdera insatsers effekt

TALARE: JOHANNA ANDERSSON OCH MARAL JOLSTEDT, PROJEKTLEDARE PÅ SBU

STATENS BEREDNING FÖR MEDICINSK OCH SOCIAL UTVÄRDERING | Läs mer om oss på sbu.se

Sett, läst, hört

Lättillgängligt om nya SoL

FACKLITTERATUR

Socialtjänstlagen – en praktisk vägledning

Emelia Danielsson
Gothia kompetens

Vore det inte bra om någon kunde sammanfatta den nya socialtjänstlagen på ett lättillgängligt, strukturerat och tydligt sätt? Okej då, sa Emelia Danielsson, förbundsjurist och sektions-

chef på SKR, och skrev boken Socialtjänstlagen – en praktisk vägledning.

De övergripande målen med nya SoL är välbekanta; mer förebyggande arbete, ökad tillgänglighet, starkare barnrättsperspektiv och krav på vetenskap och beprövad erfarenhet. Men

vad lagen faktiskt innebär i praktiken för just dig och din lokala kontext – det kanske inte alltid är lika självklart. Och det är här Danielssons bok kommer in. Tanken är att den ska vara vägledande, ett slags stödmaterial och uppslagsverk för hur lagen är tänkt att tillämpas i vardagen. Boken riktar sig framför allt till tjänstemän och förtroendevalda i kommuner vars arbete berörs av nya SoL. Även till tjänstemän på myndigheter och till yrkesverksamma inom enskilda verksamheter där det finns ett behov av att lära sig mer om socialtjänstens arbete.

Ett stort plus är språket som bryter ner socialtjänstlagens formella och juridiska termer och gör lagtexten mer tillgänglig. Tydliga förklaringar och en överskådlig struktur gör det lätt att orientera sig.

Boken utger sig inte för att vara ett stöd i alla situationer. Ibland finns ett mer eller mindre uppenbart behov av ytterligare kunskap. Tacksamt då att Danielsson genom kapitlen adderar hänvisningar till mer läsning.

Tommy Johansson

FACKLITTERATUR

Den livsfarliga tystnaden

Anna Lagerblad, Ullakarin Nyberg
Natur & Kultur

Inom suicidforskningen brukar man lyfta den suicidala paradoxen: att män är överrepresenterade i självmordsstatistiken, samtidigt som depression är vanligare bland kvinnor.

Varför är det så? Det försöker Anna Lagerblad, journalist och leg. psykolog, och Ullakarin Nyberg, psykiater och suicidforskare, svara på i sin bok Den livsfarliga tystnaden.

Författarna presenterar forskningsresultat och statistik men lyfter framför allt hur seglivade normer om manlighet påverkar mäns psykiska hälsa. Ensam är stark, tiga är guld, en bra karl reder sig själv – skeva ideal som på olika sätt hämmar män från att söka hjälp. I stället väljer många tystnad, självmedicinering eller självmord. Märkligt nog, vilket författarna poängterar, är den här typen av socialt konstruerade könsroller något som fått begränsad uppmärksamhet i suicidforskningen.

Tommy Johansson

FOTO: LIV STRÖMQUIST

PODD: PRINS CHARLES KÄNSLA-PODDEN

I tre avsnitt diskuterar serietecknaren Liv Strömquist sitt seriealbum Prins Charles känsla med olika gäster, bland annat socionomen och sexologen Malena Ivarsson. Albumet gavs ut första gången för 15 år sedan och söker svaret på frågan: Vad är kärlek? Om vi får något svar i podden återstår att se.

ANNONS

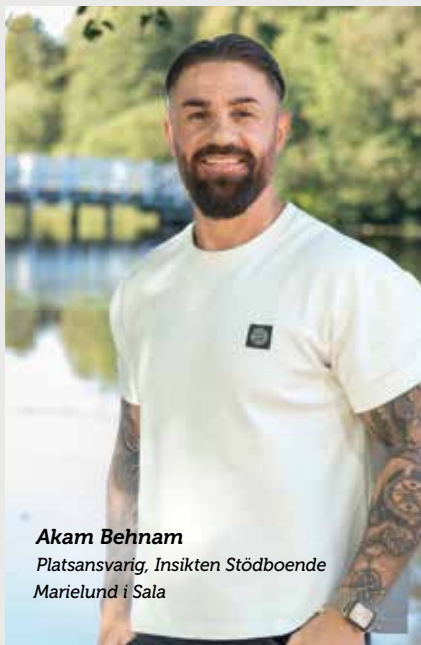
Insikten Stödboende har i 30 år tagit emot unga vuxna via koncernens egna HVB-hem samt direkt från socialtjänsten.

Vi lyckas särskilt väl i arbetet med tjejer som har en mer komplex problematik, och därför är vår personalgrupp till stor del anpassad för att möta just deras behov.

Samtidigt välkomnar vi förstås både tjejer och killar – vår erfarenhet och kompetens passar båda grupperna lika väl.

”Vi är riktigt duktiga på att hjälpa tjejer i vårt Stödboende i Sala!”

Just nu har vi lediga platser!

Akam Behnam
Platsansvarig, Insikten Stödboende
Marielund i Sala

Akam – vad uppskattas allra mest med Insikten Stödboende?

– **Vi har styrka i vår inställning till lösningar!** Vi är duktiga på att utforma stöd och insatser utifrån varje individs behov och ser flexibilitet som självklar del i vårt arbetsätt. Exempelvis har många unga som placerats i våra Stödboenden fått möjlighet att bo med sin hund, och vid behov även kunnat få hjälp med promenaderna. Det gör oss till ett uppskattat val även för den som inte vill vara utan sin fyrbenta livskamrat.

– **Våra lägenheter ligger i satellitform** vilket innebär att man bor på egen adress och inte i kollektiv. Våra boendestödare gör besök enligt överenskommelse och våra insatser anpassas alltid efter varje enskilds behov. För en del kan det handla om ett omfattande stöd i vardagliga sysslor, medan andra behöver hjälp att bryta isolering, skapa struktur och få en fungerande tillvaro.

– **Inom Insiktenkoncernen har vi egen psykiater, psykolog och sjuksköterska** som fungerar som stödresurser för boende och personal. De bidrar med värdefullt stöd och konsultation och samverkar också med öppenvården och andra när det behövs. Det är inte utan stolthet vi erbjuder vår erfarenhet och kompetens, och dessutom en fantastisk småstadsmiljö här i hemtrevliga Sala!

Insikten Stödboende för unga vuxna från 16 år

Stödboende och träningslägenheter som erbjuder en trygg, strukturerad boendeform för tjejer eller killar från 16 år som är redo för steg mot självständighet.

Placering sker enligt SoL och bygger på individens möjlighet till en stegvis övergång från högre till lägre stödsatser.

Välkommen!

För ytterligare info och placeringsförfrågan:

010-16 00 67

Insikten erbjuder HVB och Stödboenden i Sala samt Familjehem i mellersta och södra Sverige. Vi arbetar enligt evidensbaserade metoder med stöd av egna psykologer och sacionomer. www.insikten.info eller scanna qr-koden.

Insikten

Ett bättre liv för människor

Vidareutbildning på högskolenivå

Fördjupa din kompetens i frågor om våld, psykisk hälsa och stöd till barn och familjer, med utbildningar som förenar forskning och praktik.

Några av våra utbildningar i vår

- Det salutogena vägvalet – fokus på människors hälsa och förmågor 3 hp
- Socialt arbete med unga i och omkring gängkriminalitet 7,5 hp
- Familjehemshandledning i praktiken 15 hp
- Risk och skyddsbedömningar för våldsutsatt barn; Omsorgspersoner och barn - iRisk 7,5 hp
- Power Threat Meaning Framework 7,5 hp
Psykiatrisk diagnostik baserad på människors erfarenheter och livssituation snarare än symtom.

Marie Cederschiöld högskola

tidigare Ersta Sköndal Bräcke högskola

mchs.se/uppdrag

uppdrag@mchs.se • 08-555 051 19

Kriminalitet i skolåldern

Hur kan vi möta unga som hamnar i kriminalitet?

1-2 december

Jade Levell

Rissa Seidou

Iraj Shirkhani

Martin Holmgren

Juno Blom

Torbjörn Forkby

Läs mer om konferensen här

Höstens filmtips!

Text: Fredrik Söderlund

1 Oxana – livet är en kamp för frihet

Konstnären och aktivisten Oxana Sjatko var med och bildade den ukrainska feministiska protestgruppen FEMEN. Hon blev känd över hela världen för sina radikala aktioner och filmen visar hennes liv mellan konst och protest, kroppspolitik och ikonmåleri. Genom tillbakablicker får vi följa Oxana inför sin stora utställning i Paris 2018 och hur hon nådde dit hon är idag. Detta är en viktig, passionerad och välspelad film. En påminnelse om varför vi måste fortsätta kämpa när kaos, krig och brott mot mänskliga rättigheter pågår på flera ställen i världen.

(Går på bio, distribution: Njutfilms)

2 Kvällspass

Den globala bristen på sjuksköterskor är en internationell hälsokris. I den suveräna filmen Kvällspass följer vi Floria under en nattjour på en underbemannad kirurgisk avdelning. Trots en eskalerande stress försöker Floria ge varje patient den omsorg som behövs. Originaltiteln Heldin betyder "hjältinna", vilket sammanfattar yrkets pressade situation på ett både ömsint och rättframt sätt. Floria spelas med en fantastisk intensitet och stort hjärta av prisbelönta tyskan Leonie Benesch i en av höstens bästa filmer.

(Går på bio, distribution: Folkets Bio)

3 Det var bara en olycka

Regissören Jafar Panahi har alltid varit en nagell i ögat hos den iranska regeringen. Hans filmer kritiserar ett havererat rättssystem. "Det var bara en olycka" är en tät, psykologisk thriller där fem överlevare från ett iranskt tortyr läger samlas för att konfrontera sitt förflutna. De tror sig ha identifierat sin gemensamma förövare, en man som förlorade sitt ben under kriget och kallas för Peg Leg. Allt utspelas sig under ett dygn fyllt av känslomässig urladdning, moraliska gränsdragningar och kollektivt trauma som bubblar upp till ytan. Filmen fick årets guld palm i Cannes.

(Premiär 28 november, distribution: Folkets Bio)

”Se relationen som en kunskapskälla”

Socialt arbete innebär ofta att arbeta med människor som har speciella svårigheter, med de som inte önskar hjälp eller med individer som bekymrar andra. Det är många gånger ett svårt arbete.

Jag brukar säga till de studenter jag undervisar på socionomutbildningen att arbetet med utsatta människor delvis handlar om att möta den egna utsattheten. Ganska snabbt förstår vi att socialt arbete inte är enkelriktat, utan dubbelriktat. Det är relationellt.

MEN SOCIALT ARBETE är på ett kliniskt sätt svårt att ringa in, definiera och mäta. Inte minst kommer detta till uttryck i spänningsfältet där praktiken å ena sidan kan uppleva krav gällande standardisering och styrning, och å andra sidan ha ett fokus på det något obestämda relationella arbetet. Detta resonemang illustrerar de olika ramarna som socialt arbete karaktäriseras av: Det finns yttre organisatoriska ramar och det finns inre psykologiska ramar.

DETTA – DET SOCIALA arbetets spänningsfält – kommer till uttryck på ett oerhört tydligt sätt i Anna Brandenbergs Sommar i P1 där hon beskriver sitt arbete i hemtjänsten; hur hennes tid med

FOTO: STOCKHOLMS UNIVERSITET

Peter Andersson

Lektor i socialt arbete,
Stockholms universitet
Leg. Psykoterapeut och
Psykoanalytiker (IPA)

brukarna mäts och kontrolleras på ett minutiöst sätt, hur hon själv påverkas av arbetet och hur brukarna påverkas. Det finns otaliga exempel på detta till synes konfliktfyllda emotionella arbete inom fältet socialt arbete, där kvantitet successivt hamnar före kvalitet och relation. Jurgen Reeder beskrev för snart 20 år sedan hur psykoanalysen fastnat i manualisering, evidensbaserad och kvalitets-säkring. En del av lösningen som han lägger fram, som jag menar gäller även socialt arbete, är att vi behöver tala med auktoritet. I stället för att vinna sympati behöver vi vinna respekt. Alla vi som på

olika sätt arbetar inom detta fält behöver börja berätta vad det är för arbete vi gör och på vilket sätt.

OM SOCIALT ARBETE är svårt att ringa in är det kanske enklare att peka på vad jag menar med ett relationellt arbete. Helen Perlman har lyft fem egenskaper som är av vikt: Värme, empati, accepterande, omsorg och äkthet. Dessa egenskaper valideras, medvetet och omedvetet, av den jag möter och av mig själv, fortlöpande i arbetet. Men detta låter sig ändå inte på ett enkelt sätt att mätas. Jessica Sjögren skriver i sin avhandling Med relationen som verktyg att det relationella arbetet hela tiden görs, men på olika sätt utifrån vem man träffar, och att det är avhängigt de organisatoriska förutsättningarna.

Men behöver det vara en konflikt mellan att ”mäta” socialt arbete och att arbeta relationellt? Inte nödvändigtvis. Jag tror dock att det finns en risk när något som kan liknas vid ett hantverk, som under lång tid mejslats fram, förpackas till diverse formulär. Det viktigaste för att kunna etablera en relation i sitt arbete är att man någorlunda känner sig själv, vilket ligger i linje med vad Sjögren pekar på: socialarbetare uppfattar sig själva som redskapet, inte formuläret. Ändå ser många arbetsgivare inte relationen som den varsamt framtagna kunskapskälla som den är. Det måste vi börja ändra på. ◀

→ FLER KRÖNIKOR: HITTAR DU PÅ SOCIONOMEN.SE

”Våldsamma män har inte problem med sin ilska”
ANGELICA OGLÄND

”En människa är alltid mer än det du ser”
JONAS RYDBERG,

”Sexualitet är en självklar del av det sociala arbetet”
SUZANN LARSSON

NÄSTA NUMMER

I din brevlåda den
11 december ←

EFTER LEX TINTIN

För snart ett år sedan infördes den lagändring som många kämpat för. Nu skulle barn få ett bättre skydd mot umgängestvång med en våldsam förälder. Men hur har det gått?

Vi gör världen lite bättre, en människa i taget

Nytida ger stöd till barn, unga, vuxna och familjer inom både funktionsnedsättning och psykosocial problematik. Vi finns här för dig, med över 470 verksamheter runt om i landet.

Läs mer om oss på nytida.se

nytida